ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
PAOLO MENGOZZI
της 1ης Ιουνίου 2010[1]

1. Με δύο διαδοχικές διατάξεις, το Bundesverwaltungsgericht (Γερμανία) υπέβαλε στο Δικαστήριο, δυνάμει των άρθρων 68, παράγραφος 1, ΕΚ και 234 ΕΚ, σειρά προδικαστικών ερωτημάτων, αφενός, επί της ερμηνείας του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχείο β΄, της οδηγίας 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους (στο εξής: οδηγία)[2], και, αφετέρου, επί της ερμηνείας του άρθρου 3 της οδηγίας αυτής. Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο διαφορών μεταξύ της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, εκπροσωπούμενης από το Bundesministerium des Inneren (Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εσωτερικών), το οποίο εκπροσωπείται περαιτέρω από το Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Ομοσπονδιακό Γραφείο για τη μετανάστευση και τους πρόσφυγες: στο εξής: Bundesamt) και των Β (υπόθεση C-57/09) και D (υπόθεση C-101/09), σχετικά, αφενός, με την απόρριψη, εκ μέρους του Bundesamt, της υποβληθείσας από τον Β αιτήσεως χορηγήσεως ασύλου και, αφετέρου, την ανάκληση, εκ μέρους την εν λόγω αρχής, του καθεστώτος του πρόσφυγα που είχε αρχικώς αναγνωρισθεί υπέρ του D.

I — Κανονιστικό πλαίσιο

Α — *Διεθνές δίκαιο*

1. Η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 περί του καθεστώτος των προσφύγων

2. Η Σύμβαση της Γενεύης περί του καθεστώτος των προσφύγων (στο εξής: Σύμβαση του 1951 ή Σύμβαση)[3] εγκρίθηκε την 28η Ιουλίου 1951 από ειδική διάσκεψη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και ετέθη σε ισχύ την 22α Απριλίου 1954. Η εν λόγω σύμβαση, η οποία συμπληρώθηκε με πρωτόκολλο που υιοθετήθηκε το 1967 και το οποίο διεύρυνε το πεδίο εφαρμογής της, που αρχικώς περιοριζόταν στα προσφυγικά ρεύματα που είχαν προκληθεί από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ορίζει την έννοια του «πρόσφυγα» και καθορίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

2 — ΕΕ L 304, σ. 2.

3 — Recueil des traités des Nations unies, I-2545, τόμος 189.

συνδέονται με το καθεστώς του πρόσφυγα. Επί του παρόντος τη Σύμβαση έχουν υπογράψει 146 κράτη.

3. Το άρθρο 1 του τμήματος Α ορίζει την έννοια του «πρόσφυγα» για τους σκοπούς της Συμβάσεως, ενώ το τμήμα ΣΤ΄, στοιχεία α΄, β΄ και γ΄, διευκρινίζει τα ακόλουθα:

«Αι διατάξεις της Συμβάσεως ταύτης δεν εφαρμόζονται επί προσώπων δια τα οποία υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύη τις ότι:

α) έχουν διαπράξει εγκλήματα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητος εν τη εννοία των διεθνών συμφωνιών αίτινες συνήφθησαν επί σκοπώ αντιμετωπίσεως των αδικημάτων τούτων

β) έχουν διαπράξει σοβαρόν αδίκημα του κοινού ποινικού δικαίου ευρισκόμενα εκτός της χώρας της εισδοχής πριν ή γίνουν ταύτα δεκτά ως πρόσφυγες υπό της χώρας ταύτης·

γ) είναι ένοχα ενεργειών αντιθέτων προς τους σκοπούς και τας αρχάς των Ηνωμένων Εθνών» [4].

4 — Η ελληνική μετάφραση των διατάξεων της Συμβάσεως της Γενεύης που παρατίθεται με τις παρούσες προτάσεις είναι διαθέσιμη στον ιστότοπο του Γραφείου της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες: http://www.unhcr.gr.

4. Το άρθρο 33 της Συμβάσεως με τίτλο «Απαγόρευσις απελάσεως ή επαναπροωθήσεως» ορίζει:

«1. Ουδεμία Συμβαλλομένη Χώρα θα απελαύνη ή θα επαναπροωθή, καθ' οιονδήποτε τρόπον, πρόσφυγας, εις τα σύνορα εδαφών ένθα η ζωή ή ελευθερία αυτών απειλούνται δια λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητος, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων.

Το εκ της παρούσης διατάξεως απορρέον ευεργέτημα δεν δύναται πάντως να επικαλήται πρόσφυξ όστις, δια σοβαράς αιτίας, θεωρείται επικίνδυνος εις την ασφάλειαν της χώρας ένθα ευρίσκεται ή όστις, έχων τελεσιδίκως καταδικασθή δι' ιδιατέρως σοβαρόν αδίκημα, αποτελεί κίνδυνον δια την Χώραν».

2. Τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών

5. Την 28η Σεπτεμβρίου 2001 το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών (στο εξής: Συμβούλιο Ασφαλείας), ενεργώντας βάσει του Κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, εξέδωσε το ψήφισμα 1373(2001). Κατά την παράγραφο 2, στοιχείο c, του εν λόγω ψηφίσματος, τα κράτη «δεν χορηγούν άσυλο σε όσους χρηματοδοτούν, οργανώνουν, υποστηρίζουν ή τελούν τρομοκρατικές πράξεις ή υποθάλπουν τους

δράστες αυτών» [5]. Δυνάμει της παραγράφου 3, στοιχεία f και g, ζητείται από τα κράτη «να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα, συμφώνως προς τις συναφείς διατάξεις της εθνικής τους νομοθεσίας και του διεθνούς δικαίου, καθώς και των διεθνών κανόνων για τα δικαιώματα του ανθρώπου, προκειμένου, προ της αναγνωρίσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα, να βεβαιώνονται ότι οι αιτούντες άσυλο δεν έχουν οργανώσει ή διευκολύνει την τέλεση τρομοκρατικών πράξεων και δεν έχουν συμμετάσχει σε τέτοιες πράξεις» και να «μεριμνούν, συμφώνως προς το διεθνές δίκαιο, ώστε όσοι τελούν, οργανώνουν ή διευκολύνουν τρομοκρατικές ενέργειες να μην επωφελούνται καταχρηστικώς του καθεστώτος του πρόσφυγα και προκειμένου η επίκληση πολιτικών κινήτρων να μη δύναται να δικαιολογεί την απόρριψη αιτήσεων εκδόσεως προσώπων φερόμενων ως τρομοκρατών». Τέλος, με την παράγραφο 5 του εν λόγω ψηφίσματος, το Συμβούλιο Ασφαλείας διακηρύττει «ότι οι τρομοκρατικές ενέργειες, μέθοδοι ή πρακτικές αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές του [ΟΗΕ] και ότι η ενσυνείδητη χρηματοδότηση και οργάνωση τρομοκρατικών ενεργειών ή η υποκίνηση αυτών αντιβαίνουν ομοίως προς τους σκοπούς και τις αρχές του [ΟΗΕ]» [6].

6. Διακηρύξεις με ταυτόσημο κατ' ουσίαν περιεχόμενο απαντούν και σε μεταγενέστερα ψηφίσματα, σχετικά με τις τρομοκρατικές απειλές κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, με αφετηρία το ψήφισμα 1377 (2001), στο οποίο προσαρτάται διακήρυξη του Συμβουλίου Ασφαλείας συνομολογηθείσα σε υπουργικό επίπεδο, με την οποία επιβεβαιώνεται «η απερίφραστη καταδίκη κάθε μορφής και εκφάνσεως τρομοκρατικής ενέργειας, μεθόδου ή πρακτικής ως εγκληματικής και αδικαιολόγητης, ανεξαρτήτως των κινήτρων της, του τόπου τελέσεώς της και του δράστη της» [7].

Β — *Δίκαιο της Ένωσης*

1. Πρωτογενές δίκαιο

7. Κατά το άρθρο 2 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση «η Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων,

5 — Η ελληνική μετάφραση των διατάξεων του ψηφίσματος του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών που παρατίθεται με τις παρούσες προτάσεις βασίζεται στην απόδοση του ψηφίσματος αυτού στη γαλλική γλώσσα.

6 — Συναφώς, βλ. και ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών 1269 (1999) της 19ης Οκτωβρίου 1999.

7 — Επί παραδείγματι, με το ψήφισμα 1566 (2004) που εκδόθηκε την 8η Οκτωβρίου 2004, επίσης βάσει του Κεφαλαίου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, το Συμβούλιο Ασφαλείας υπενθυμίζει ότι «οι εγκληματικές ενέργειες, ιδίως δε αυτές που στρέφονται κατά πολιτών με σκοπό τον πρόκληση θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης, ή η περιαγωγή σε ομηρεία με σκοπό την τρομοκράτηση του πληθυσμού, ομάδας προσώπων ή μεμονωμένων ατόμων, τον εκφοβισμό του πληθυσμού ή τον εξαναγκασμό κυβερνήσεως ή διεθνούς οργανώσεως στην τέλεση ή την παράλειψη πράξεως, οι οποίες προβλέπονται και χαρακτηρίζονται ως παραβάσεις από διεθνείς συμβάσεις και πρωτόκολλα περί τρομοκρατίας, επ' ουδενί δύνανται να δικαιολογηθούν για πολιτικούς, φιλοσοφικούς, ιδεολογικούς, φυλετικούς, εθνοτικούς, θρησκευτικούς ή άλλους συναφείς λόγους».

συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες [...]». Το άρθρο 3, παράγραφος 5, της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση ορίζει ότι η Ένωση συμβάλλει «[σ]την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων [...] και στην αυστηρή τήρηση και ανάπτυξη του διεθνούς δικαίου και, ιδίως, στον σεβασμό των αρχών του Καταστατικού Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών».

8. Κατά το άρθρο 6, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που καθιερώνονται με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης), ο οποίος έχει την ίδια νομική ισχύ με τις Συνθήκες. Το άρθρο 18 του Χάρτη ορίζει ότι «[τ]ο δικαίωμα ασύλου διασφαλίζεται τηρουμένων των κανόνων της Σύμβασης της Γενεύης [του 1951] [...] και σύμφωνα με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

9. Κατά το άρθρο 63, πρώτο εδάφιο, σημείο 1, στοιχείο γ΄, ΕΚ, το Συμβούλιο, εντός πέντε ετών από της ενάρξεως ισχύος της Συνθήκης του Άμστερνταμ, λαμβάνει μέτρα στον τομέα του ασύλου, σύμφωνα με τη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 και τις λοιπές συναφείς συμβάσεις, και, ειδικότερα, στον τομέα των «ελάχιστ[ων] προδιαγραφ[ών] για την αναγνώριση υπηκόων τρίτων χωρών ως προσφύγων».

2. Η κοινή θέση 2001/931/ΚΕΠΠΑ

10. Σύμφωνα με τις αιτιολογικές της σκέψεις, η κοινή θέση 2001/931/ΚΕΠΠΑ της 27ης Δεκεμβρίου 2001, για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, η οποία υιοθετήθηκε δυνάμει των άρθρων 15 ΕΕ και 34 ΕΕ, σκοπεί στην εφαρμογή των μέτρων κατά της χρηματοδοτήσεως της τρομοκρατίας τα οποία προβλέπονται από το προαναφερθέν ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας 1373/2001 [8]. Κατά το άρθρο της 1, παράγραφος 1, η κοινή θέση εφαρμόζεται «στα πρόσωπα, ομάδες και οντότητες που ενέχονται σε τρομοκρατικές πράξεις και τα οποία παρατίθενται στο παράρτημα». Το άρθρο 2 ορίζει ότι, για τους σκοπούς της κοινής θέσεως, ως «πρόσωπα, ομάδες και οντότητες που ενέχονται σε τρομοκρατικές πράξεις» νοούνται «πρόσωπα που διαπράττουν ή αποπειρώνται να διαπράξουν τρομοκρατικές πράξεις ή συμμετέχουν στην τέλεση τρομοκρατικών πράξεων ή τις διευκολύνουν» και «ομάδες και οντότητες ιδιοκτησίας ή υπό τον άμεσο ή έμμεσο έλεγχο των εν λόγω προσώπων και πρόσωπα, ομάδες και οντότητες

8 — ΕΕ L 344, σ. 93.

που ενεργούν εξ ονόματος ή κατ' εντολήν τέτοιων προσώπων, ομάδων, οντοτήτων, συμπεριλαμβανομένων των κεφαλαίων που απορρέουν ή προέρχονται από ιδιοκτησία που ανήκει ή ελέγχεται άμεσα ή έμμεσα από τα πρόσωπα αυτά και τα συνδεόμενα με αυτά πρόσωπα, ομάδες και οντότητες». Το άρθρο 1, παράγραφος 3, περιλαμβάνει τους ορισμούς της «τρομοκρατικής πράξεως» και της «τρομοκρατικής ομάδας» κατά την έννοια της κοινής θέσεως. Δυνάμει των άρθρων 2 και 3 της κοινής θέσεως «[η] Ευρωπαϊκή Κοινότητα, ενεργούσα εντός των ορίων των εξουσιών που της απονέμει η [Σ]υνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αποφασίζει τη δέσμευση κεφαλαίων και άλλων χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων ή οικονομικών πηγών προσώπων, ομάδων και οντοτήτων που περιλαμβάνονται στο παράρτημα» και «διασφαλίζει ότι κεφάλαια, χρηματοοικονομικά περιουσιακά στοιχεία ή οικονομικές πηγές ή χρηματοοικονομικές ή άλλες συναφείς υπηρεσίες δεν τίθενται στη διάθεση, [άμεσα ή έμμεσα]» τέτοιων προσώπων, ομάδων και οντοτήτων.

11. Με το άρθρο 1 της κοινής θέσεως 2002/340/ΚΕΠΠΑ της 2ας Μαΐου 2002 [9], ενημερώθηκε για πρώτη φορά ο κατάλογος προσώπων, ομάδων και οντοτήτων επί των οποίων εφαρμόζεται η κοινή θέση 2001/931. Με την ενημέρωση αυτή περιελήφθησαν στον κατάλογο το «Εργατικό Κόμμα Κουρδιστάν (PKK)» και ο «Επαναστατικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός/Μέτωπο/Κόμμα – DHKP/C), [γνωστός και ως Devrimci Sol (Επαναστατική Αριστερά), Dev Sol]», ενώ, όπως ορίζεται με το άρθρο της 2, η κοινή θέση παράγει αποτελέσματα από της ημερομηνίας υιοθετήσεώς της [10].

3. Η απόφαση-πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ

12. Η απόφαση-πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας [11] περιλαμβάνει κοινό ορισμό των τρομοκρατικών εγκλημάτων, των εγκλημάτων που διαπράττονται από τρομοκρατική οργάνωση και των εγκλημάτων που συνδέονται με τρομοκρατικές δραστηριότητες και ορίζει ότι έκαστο των κρατών μελών λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα προκειμένου τα εγκλήματα αυτά να επισύρουν αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές ποινικές κυρώσεις, δυνάμενες να συνεπάγονται έκδοση. Κατά το άρθρο της 2, το οποίο φέρει τον τίτλο «Εγκλήματα σχετικά με τρομοκρατική ομάδα», για τους σκοπούς της αποφάσεως-πλαισίου, ως «τρομοκρατική ομάδα» νοείται «η εγκαθιδρυμένη επί ένα χρονικό διάστημα και διαρθρωμένη ένωση

9 — ΕΕ L 166, σ. 75.

10 — Τον Απρίλιο του 2004 η σχετική με το PKK εγγραφή τροποποιήθηκε ως ακολούθως: «Εργατικό Κόμμα του Κουρδιστάν (PKK) (γνωστό και ως KADEK ή ως KONGRA-GEL)»· βλ. κοινή θέση 2003/309/ΚΕΠΠΑ της 2ας Απριλίου 2004 (ΕΕ L 99, σ. 61).

11 — ΕΕ L 164, σ. 3.

περισσοτέρων των δύο προσώπων που δρουν από κοινού προκειμένου να τελέσουν τρομοκρατικά εγκλήματα». Η παράγραφος 2 του εν λόγω άρθρου ορίζει ότι έκαστο των κρατών μελών «λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα ώστε οι εκ προθέσεως τελούμενες ακόλουθες πράξεις να επισύρουν ποινή: α) διεύθυνση τρομοκρατικής ομάδας· β) συμμετοχή στις δραστηριότητες τρομοκρατικής ομάδας, συμπεριλαμβανομένης της παροχής πληροφοριών ή υλικών μέσων ή κάθε μορφής χρηματοδότησης των δραστηριοτήτων της, με επίγνωση του γεγονότος ότι η συμμετοχή αυτή θα συμβάλει στις εγκληματικές δραστηριότητες της τρομοκρατικής ομάδας».

4. Η οδηγία

13. Κατά την έκτακτη σύνοδο που έλαβε χώρα στο Τάμπερε την 15η και την 16η Οκτωβρίου 1999, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε «να αρχίσουν εργασίες με σκοπό την εγκαθίδρυση ενός ευρωπαϊκού συστήματος χορήγησης ασύλου, που θα βασίζεται στην πλήρη και συμπεριληπτική εφαρμογή της σύμβασης της Γενεύης» και το οποίο θα συνεπάγεται, σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα που καθορίσθηκε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ και το σχέδιο δράσεως της Βιέννης, σε πρώτο στάδιο, τον καθορισμό, μεταξύ άλλων, «κοιν[ών] προδιαγραφ[ών[για δίκαιες και αποτελεσματικές διαδικασίες χορήγησης ασύλου» και «την προσέγγιση των κανόνων που αφορούν την αναγνώριση και το περιεχόμενο του καθεστώτος του πρόσφυγα» [12].

14. Συμφώνως προς τον προγραμματικό αυτό στόχο, η οδηγία σκοπεί, όπως διευκρινίζεται με την έκτη αιτιολογική της σκέψη, «[στ]η διασφάλιση, αφενός, ότι τα κράτη μέλη εφαρμόζουν κοινά κριτήρια για τον προσδιορισμό των προσώπων που χρήζουν όντως διεθνούς προστασίας» και, αφετέρου, «ότι τα εν λόγω πρόσωπα έχουν πρόσβαση σε ελάχιστο επίπεδο παροχών σε όλα τα κράτη μέλη». Όπως προκύπτει, ειδικότερα, από τη δέκατη έκτη και τη δέκατη έβδομη αιτιολογική της σκέψη, η οδηγία σκοπεί στον καθορισμό «ελάχιστων απαιτήσεων για τον ορισμό και το περιεχόμενο του καθεστώτος πρόσφυγα, ούτως ώστε οι αρμόδιοι εθνικοί φορείς των κρατών μελών να καθοδηγούνται κατά την εφαρμογή της σύμβασης της Γενεύης», καθώς και στον καθορισμό «κοιν[ών] κριτ[ηρίων] για την αναγνώριση των αιτούντων άσυλο ως προσφύγων κατά την έννοια του άρθρου 1 της σύμβασης της Γενεύης». Με την τρίτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας επισημαίνεται ότι η Σύμβαση της Γενεύης και το πρωτόκολλο του 1967 αποτελούν «τον ακρογωνιαίο λίθο του διεθνούς νομικού καθεστώτος για την προστασία των προσφύγων», ενώ με τη δέκατη πέμπτη αιτιολογική της σκέψη αναγνωρίζεται ότι «οι διαβουλεύσεις με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες μπορεί να παρέχουν πολύτιμες οδηγίες προς τα κράτη μέλη για τη χορήγηση ή μη του καθεστώτος πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 1 της σύμβασης [του 1951]». Η όγδοη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας διευκρινίζει ότι «οι ελάχιστες απαιτήσεις, εκ της φύσεώς τους, ενέχουν τη δυνατότητα για τα κράτη μέλη να θεσπίζουν

12 — Βλ. τα συμπεράσματα της προεδρίας, τα οποία είναι διαθέσιμα στην ιστοσελίδα http://www.europarl.europa.eu/summits/.

ή να διατηρούν σε ισχύ περισσότερο ευνοϊκές διατάξεις για τους υπηκόους τρίτων χωρών ή τους απάτριδες που αιτούνται διεθνή προστασία από κράτος μέλος, οσάκις το εν λόγω αίτημα νοείται ως στηριζόμενο στο γεγονός ότι το ενδιαφερόμενο πρόσωπο είτε είναι πρόσφυγας κατά την έννοια του άρθρου 1Α της σύμβασης της Γενεύης είτε χρήζει διεθνούς προστασίας γι' άλλους λόγους». Τέλος, κατά την εικοστή δεύτερη σκέψη της οδηγίας, «πράξεις αντιβαίνουσες προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων [Ε] θνών εκτίθενται στο προοίμιο και στα άρθρα 1 και 2 του [Κ]αταστατικού [Χ]άρτη των Ηνωμένων [Ε]θνών και αναφέρονται, μεταξύ άλλων, στις αποφάσεις των Ηνωμένων [Ε] θνών σχετικά με μέτρα καταπολέμησης της τρομοκρατίας, οι οποίες δηλώνουν ότι "οι τρομοκρατικές πράξεις, μέθοδοι και πρακτικές αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών" και ότι "η ενσυνείδητη χρηματοδότηση, ο σχεδιασμός και η εξώθηση σε τρομοκρατικές πράξεις αντιβαίνουν ομοίως στους σκοπούς και στις αρχές των Ηνωμένων Εθνών"».

15. Κατά το άρθρο 1 της οδηγίας, το οποίο φέρει τον τίτλο «Αντικείμενο και πεδίο εφαρμογής», σκοπός της οδηγίας «είναι η θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση υπηκόων τρίτων χωρών ή ανιθαγενών ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους και ο καθορισμός του περιεχομένου της παρεχόμενης προστασίας». Το άρθρο 2 περιλαμβάνει ορισμούς εννοιών για τους σκοπούς της οδηγίας. Ειδικότερα, κατά το στοιχείο γ΄ του εν λόγω άρθρου, ως «πρόσφυγας» νοείται ο «υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος, συνεπεία βάσιμου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα, ευρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του και δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας ή ο ανιθαγενής ο οποίος, ευρισκόμενος εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του για τους ίδιους προαναφερθέντες λόγους, δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτήν και στον οποίο δεν έχει εφαρμογή το άρθρο 12».

16. Κατά το άρθρο 3 της οδηγίας, με τίτλο «Ευνοϊκότερες διατάξεις», τα κράτη μέλη «δύνανται να θεσπίζουν ή να διατηρούν σε ισχύ ευνοϊκότερες διατάξεις για να καθορίζουν το ποιος δικαιούται να θεωρηθεί πρόσφυγας ή πρόσωπο που δικαιούται επικουρική προστασία και το περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας, υπό την προϋπόθεση ότι οι διατάξεις αυτές συνάδουν με την παρούσα οδηγία».

17. Το άρθρο 12 της οδηγίας, με τίτλο «Αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα», αποτελεί μέρος του Κεφαλαίου ΙΙΙ, με τίτλο «Χορήγηση του καθεστώτος του πρόσφυγα».

Οι παράγραφοι 2 και 3 του εν λόγω άρθρου ορίζουν:

«Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι να πιστεύεται ότι:

α) έχει διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, όπως ορίζονται στις διεθνείς συμβάσεις που έχουν καταρτισθεί με σκοπό τη θέσπιση διατάξεων σχετικών με τα εγκλήματα αυτά·

β) έχει διαπράξει σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα εκτός της χώρας ασύλου πριν γίνει δεκτός ως πρόσφυγας, ήτοι κατά τον χρόνο έκδοσης άδειας παραμονής βασισμένης στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα· ιδιαίτερα σκληρές πράξεις, έστω και αν διαπράττονται με υποτιθέμενο πολιτικό στόχο, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα·

γ) είναι ένοχος πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών όπως ορίζονται στο προοίμιο και στα άρθρα 1 και 2 του [Κ]αταστατικού [Χ]άρτη των Ηνωμένων Εθνών.

3. Η παράγραφος 2 έχει εφαρμογή σε άτομα τα οποία είναι ηθικοί αυτουργοί ή συμμετέχουν άλλως στη διάπραξη των προβλεπομένων στην εν λόγω παράγραφο εγκλημάτων ή πράξεων».

18. Κατά το άρθρο 14, παράγραφος 3, στοιχείο α΄, της οδηγίας, το οποίο περιλαμβάνεται στο Κεφάλαιο IV με τίτλο «Καθεστώς πρόσφυγα», τα κράτη μέλη ανακαλούν, τερματίζουν ή αρνούνται να ανανεώσουν το καθεστώς πρόσφυγα υπηκόου τρίτης χώρας ή ανιθαγενούς εάν, κατόπιν της αναγνωρίσεως του καθεστώτος αυτού, το οικείο κράτος μέλος αποδείξει ότι «το εν λόγω πρόσωπο θα έπρεπε να είχε αποκλεισθεί ή αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα σύμφωνα με το άρθρο 12».

19. Το Κεφάλαιο VIII, με τίτλο «Περιεχόμενο της διεθνούς προστασίας», περιλαμβάνει διατάξεις που καθορίζουν τις υποχρεώσεις των κρατών μελών έναντι των προσώπων που δικαιούνται να υπαχθούν στο καθεστώς του πρόσφυγα, οι οποίες αφορούν, ειδικότερα, την έκδοση της άδειας παραμονής και των ταξιδιωτικών εγγράφων, την πρόσβαση στην απασχόληση, στην εκπαίδευση, την εξασφάλιση εστίας, την κοινωνική πρόνοια και την υγειονομική περίθαλψη. Στο εν λόγω κεφάλαιο περιλαμβάνεται και το άρθρο 21, με τίτλο «Προστασία από την επαναπροώθηση», η παράγραφος 1 του οποίου ορίζει ότι τα κράτη μέλη τηρούν την αρχή της «μη επαναπροωθήσεως» συμφώνως προς τις διεθνείς τους υποχρεώσεις.

Γ — *Το εθνικό δίκαιο*

20. Κατά το άρθρο 16a του Grundgesetz (Θεμελιώδους Νόμου) «οι πολιτικοί πρόσφυγες δικαιούνται ασύλου». Βάσει των παρεχόμενων από το αιτούν δικαστήριο στοιχείων, η γερμανική κανονιστική ρύθμιση περί του καθεστώτος του πρόσφυγα, όσον αφορά, ειδικότερα, τις πτυχές που παρουσιάζουν ενδιαφέρον στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως, διαμορφώθηκε ως ακολούθως.

21. Η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα διέπετο αρχικώς από το άρθρο 51 του Gesetz über die Einreise und den Aufenthalt von Ausländern im Bundesgebiet (νόμος για την είσοδο και παραμονή των αλλοδαπών στην επικράτεια της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, στο εξής: Ausländerngesetz). Η παράγραφος 3 του εν λόγω άρθρου τροποποιήθηκε, με ισχύ από 1ης Ιανουαρίου 2002, με τον Terrorismusbekämpfungsgesetz (νόμος για την καταστολή της τρομοκρατίας), ο οποίος εισήγαγε τους λόγους αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα που προβλέπονται από το άρθρο 1, τμήμα ΣΤ, της Συμβάσεως της Γενεύης.

22. Από της θέσεως σε ισχύ, την 27η Αυγούστου 2007, του Gesetz zur Umsetzung aufenthalts-und asylrechtlicher Richtlinien der Europäischen Union (νόμος για τη μεταφορά των οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί του δικαιώματος διαμονής και ασύλου, στο εξής: Richtlinienumsetzungsgesetz) της 19ης Αυγούστου 2007, ο οποίος μετέφερε στην εσωτερική έννομη τάξη την οδηγία 2004/83, οι προϋποθέσεις για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα προκύπτουν από τις συνδυασμένες διατάξεις του άρθρου 60, παράγραφος 1, του Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet (νόμος για τη διαμονή, την εργασία και την ένταξη των αλλοδαπών στην Ομοσπονδία, στο εξής: Aufenthaltsgesetz) και του άρθρου 3, παράγραφος 1, του Asylverfahrensgesetz (νόμος για τη διαδικασία χορηγήσεως ασύλου). Κατά τη διάταξη του άρθρου 3, παράγραφος 1, του Asylverfahrengesetz, «αλλοδαπός θεωρείται πρόσφυγας κατά την έννοια της [Συμβάσεως του 1951] όταν, εντός της χώρας της οποίας είναι υπήκοος, εκτίθεται στις απειλές που παρατίθενται στο άρθρο 60, παράγραφος 1, του [Aufenthaltgesetz]».

23. Το άρθρο 3, παράγραφος 2, σημεία 2 και 3, του Asylverfahrengesetz, που, από της 27ης Αυγούστου 2007, αντικατέστησε το άρθρο 60, παράγραφος 8, δεύτερο εδάφιο, του Aufenthaltgesetz, το οποίο, με τη σειρά του, αντικατέστησε το άρθρο 51, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, του Ausländerngesetz, μεταφέρει στη γερμανική έννομη τάξη το άρθρο 12, παράγραφοι 2 και 3, της οδηγίας. Το εν λόγω άρθρο ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι αλλοδαπός αποκλείεται από το καθεστώς του πρόσφυγα κατά την έννοια της παραγράφου 1, όταν υφίστανται σοβαρές υπόνοιες ότι:

«2. έχει διαπράξει σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα εκτός της εθνικής επικρατείας πριν γίνει δεκτός ως πρόσφυγας, ιδίως δε πράξη ωμής βίας, έστω και αν για τη διάπραξη του εγκλήματος αυτού γίνεται επίκληση πολιτικού κινήτρου, ή

γ) έχει τελέσει πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών».

24. Κατά το άρθρο 3, παράγραφος 2, δεύτερο εδάφιο, το πρώτο εδάφιο εφαρμόζεται και επί των αλλοδαπών που υπήρξαν ηθικοί αυτουργοί ή μετέσχαν άλλως στην τέλεση των εν λόγω εγκλημάτων ή πράξεων.

25. Το άρθρο 73, παράγραφος 1, του Asylverfahrengesetz (νόμος περί της διαδικασίας χορηγήσεως ασύλου), όπως έχει τροποποιηθεί, ορίζει ότι το δικαίωμα ασύλου και το

καθεστώς πρόσφυγα ανακαλούνται αμελλητί όταν παύσουν να πληρούνται οι όροι που δικαιολογούν την αναγνώρισή τους.

εγκατέλειψε τη χώρα. Εξαιτίας των εν λόγω συμβάντων υποφέρει από σοβαρή διαταραχή μετατραυματικού άγχους, ενώ, λόγω της απεργίας πείνας, έχει υποστεί εγκεφαλικές βλάβες και παρουσιάζει συμπτώματα αμνησίας συνδεόμενης με τις βλάβες αυτές. Επί του παρόντος δε το DHKP/C θεωρεί τον Β αποστάτη.

II — Οι υποθέσεις ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

Α — *Η υπόθεση Bundesrepublik Deutschland κατά Β (C-57/09)*

26. Ο Β, γεννηθείς το 1975, είναι Κούρδος με τουρκική υπηκοότητα. Στα τέλη του 2002 μετέβη στη Γερμανία, όπου ζήτησε άσυλο. Στο πλαίσιο της αιτήσεως του, ο Β δήλωσε ότι από μαθητής διέκειτο φίλα προς τη Dev Sol (νυν DHKP/C), στην Τουρκία, και ότι από τα τέλη του 1993 έως τις αρχές του 1995 είχε υποστηρίξει τον ένοπλο αγώνα των ανταρτών στα βουνά. Μετά τη σύλληψή του, τον Φεβρουάριο του 1995, υπέστη σοβαρές σωματικές κακώσεις και υπεβλήθη σε βασανιστήρια προκειμένου να προβεί σε ομολογία. Τον Δεκέμβριο του 1995 καταδικάστηκε σε ισόβια κάθειρξη, ενώ το 2001, μετά την ανάληψη ευθύνης για τον φόνο συγκρατουμένου του, καταδικάσθηκε εκ νέου σε ισόβια κάθειρξη. Το φθινόπωρο του 2000 μετέσχε σε απεργία πείνας και, λόγω των βλαβών που προκλήθηκαν στην υγεία του, αφέθη, τον Δεκέμβριο του 2002, ελεύθερος υπό όρους για συγκεκριμένο διάστημα, κατά τη διάρκεια του οποίου

27. Στις 14 Σεπτεμβρίου 2004 το Bundesamt [13], διαπιστώνοντας ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις του άρθρου 51, παράγραφος 1, του Ausländergesetz, απέρριψε την αίτηση χορηγήσεως ασύλου. Το Bundesamt έκρινε ότι στην περίπτωση του αιτούντος συνέτρεχε ο λόγος αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα που προβλέπεται από το άρθρο 51, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, του Ausländergesetz (νυν άρθρο 3, παράγραφος 2, σημείο 2, του Asylverfahrengesetz). Το Bundesamt αποφάνθηκε, εξάλλου, υπέρ της απελάσεως του Β στην Τουρκία, δεδομένου ότι αυτή δεν προσέκρουε σε εμπόδια.

28. Στις 13 Οκτωβρίου 2004 το Verwaltungsgericht του Gelsenkirchen ακύρωσε την απόφαση του Bundesamt, υποχρεώνοντας το Bundesamt να αναγνωρίσει το δικαίωμα ασύλου του Β και να δεχθεί ότι

13 — Η απορριπτική απόφαση ελήφθη από το Bundesamt für die Anerkennung ausländischer Flüchtlinge (ομοσπονδιακή υπηρεσία για την αναγνώριση των δικαιωμάτων των προσφύγων), το οποίο εν συνεχεία αντικαταστάθηκε από το Bundesamt.

συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις που απαγόρευαν την απέλασή του στην Τουρκία.

Β — *Η υπόθεση Bundesrepublik Deutschland κατά D (C-101/09)*

29. Στις 27 Μαρτίου 2007 το Oberverwaltungsgericht für das Land Nordrhein-Westfalen απέρριψε την έφεση του Bundesamt, κρίνοντας ότι έπρεπε να αναγνωρισθεί στον Β το δικαίωμα ασύλου, κατά το άρθρο 16a του Grundgesetz, καθώς και το καθεστώς του πρόσφυγα. Κατά το εν λόγω δικαστήριο, το άρθρο 51, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, δεύτερη περίπτωση, του Ausländergesetz δεν τυγχάνει εφαρμογής όταν προκύπτει ότι ο αλλοδαπός δεν συνιστά πλέον κίνδυνο –επί παραδείγματι, λόγω της εκ μέρους του παύσεως κάθε τρομοκρατικής δραστηριότητας ή λόγω της καταστάσεως της υγείας του–, ενώ η εφαρμογή του προϋποθέτει σφαιρική εξέταση εκάστης περιπτώσεως υπό το πρίσμα της αρχής της αναλογικότητας.

30. Κατά της ως άνω αποφάσεως το Bundesamt άσκησε αναίρεση ενώπιον του Bundesverwaltungsgericht, υποστηρίζοντας ότι τυγχάνουν εφαρμογής αμφότεροι οι λόγοι αποκλεισμού που προβλέπει το άρθρο 51, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, του Ausländergesetz (άρθρο 3, παράγραφος 2, σημεία 2 και 3, του Asylverfahrengesetz), καθώς και ότι το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας, το οποίο προβλέπει τους συγκεκριμένους λόγους αποκλεισμού, περιλαμβάνεται μεταξύ των αρχών από τις οποίες, κατά το άρθρο 3 της ίδιας οδηγίας, τα κράτη δεν μπορούν να παρεκκλίνουν. Ο Vertreter des Bundesinteresses (εκπρόσωπος του ομοσπονδιακού συμφέροντος) παρενέβη στη διαδικασία αμφισβητώντας την υιοθετηθείσα από το εφετείο άποψη.

31. Ο D, γεννηθείς το 1968, είναι Κούρδος με τουρκική υπηκοότητα. Τον Μάιο του 2001 μετέβη στη Γερμανία, όπου ζήτησε άσυλο. Στο πλαίσιο της αιτήσεως του, ο D δήλωσε ότι, στα τέλη της δεκαετίας του'80, είχε συλληφθεί και υποβληθεί σε βασανιστήρια τρεις φορές λόγω του ζήλου του για το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού των Κούρδων. Το 1990 προσχώρησε στο PKK και έλαβε μέρος στον ανταρτοπόλεμο, ενώ έφθασε να καταλάβει την υψηλή θέση εκπροσώπου του κόμματος. Κατά τα τέλη του 1998, το PKK τον απέστειλε στο Βόρειο Ιράκ, όπου ο D παρέμεινε έως το τέλος του 2001. Λόγω πολιτικής ρήξεως με την ηγεσία του PKK, ο D αποχώρησε από το εν λόγω κόμμα τον Μάιο του 2000, δεχόμενος έκτοτε απειλές από αυτό, το οποίο τον θεωρεί αποστάτη. Ο D φοβάται για διώξεις τόσο εκ μέρους των τουρκικών αρχών όσο και εκ μέρους του PKK.

32. Τον Μάιο του 2001 το Bundesamt [14] αναγνώρισε το δικαίωμα ασύλου του D βάσει της ισχύουσας κατά τον χρόνο εκείνο νομοθεσίας. Κατόπιν της θέσεως σε ισχύ, το 2002, του Terrorismusbekämpfungsgesetz, το Bundeskriminalamt (ομοσπονδιακή αστυνομία) συνέστησε στο Bundesamt να κινήσει τη διαδικασία ανακλήσεως του δικαιώματος ασύλου. Βάσει των πληροφοριών που είχε στη διάθεσή της η ομοσπονδιακή αστυνομία,

14 — Και στην περίπτωση του D, όπως και στου Β, η απόφαση ελήφθη από το Bundesamt für die Anerkennung ausländischer Flüchtlinge, μετέπειτα Bundesamt.

από τον Φεβρουάριο του 1999, ο D περιλαμβανόταν μεταξύ των 41 μελών της ηγεσίας του PKK. Τον Αύγουστο του 2000, το παράρτημα της Interpol στην Άγκυρα εξέδωσε ένταλμα συλλήψεως κατά του D, θεωρώντας τον υπεύθυνο για τη συμμετοχή, κατά το διάστημα από το 1993 έως το 1998, αφενός, σε επιθέσεις που είχαν οδηγήσει στον θάνατο συνολικά 126 ατόμων και, αφετέρου, στη δολοφονία δύο ανταρτών του PKK. Με απόφαση της 6ης Μαΐου 2004 το Bundesamt ανακάλεσε, δυνάμει του άρθρου 73, παράγραφος 1, του Asylverfahrengesetz, το δικαίωμα ασύλου και το καθεστώς του πρόσφυγα που είχαν αναγνωρισθεί υπέρ του D. Κατά το Bundesamt, υφίσταντο βάσιμες υπόνοιες ότι ο D είχε διαπράξει σοβαρό έγκλημα του κοινού δικαίου εκτός της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και ότι ήταν ένοχος πράξεων οι οποίες αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών και, συνεπώς, η περίπτωση του D ενέπιπτε στους λόγους αποκλεισμού που προβλέπονταν, αρχικώς, από το άρθρο 51, παράγραφος 3, δεύτερο εδάφιο, του Ausländergesetz, εν συνεχεία, από το άρθρο 60, παράγραφος 8, δεύτερο εδάφιο, του Aufenthaltgesetz και, τέλος, από το άρθρο 3, παράγραφος 2, του Asylverfahrengesetz.

33. Στις 29 Νοεμβρίου 2005 το Verwaltungsgericht του Gelsenkirschen ακύρωσε την απόφαση ανακλήσεως. Η ασκηθείσα από το Bundesamt έφεση κατά της αποφάσεως αυτής απερρίφθη από το Oberverwaltungsgericht für das Land Nordrhein-Westfalen με απόφαση της 27ης Μαρτίου 2007. Το εν λόγω δικαστήριο, με σκεπτικό ανάλογο προς αυτό της εκδοθείσας την ίδια ημέρα αποφάσεως, με την οποία απέρριψε την έφεση του Bundesamt στην υπόθεση με αντικείμενο την απόρριψη της αιτήσεως του B για χορήγηση ασύλου, έκρινε ότι οι προβλεπόμενοι από τη γερμανική κανονιστική ρύθμιση λόγοι αποκλεισμού δεν ετύγχαναν εφαρμογής ούτε στην περίπτωση του D.

34. Κατά της αποφάσεως αυτής το Bundesamt άσκησε αναίρεση ενώπιον του Bundesverwaltungsgericht. Ο Vertreter des Bundesinteresses παρενέβη στη διαδικασία αμφισβητώντας την υιοθετηθείσα από το εφετείο άποψη.

Γ — *Τα προδικαστικά ερωτήματα*

35. Εκτιμώντας ότι η απόφαση επί των ως άνω υποθέσεων εξαρτάται από την ερμηνεία της οδηγίας, με διατάξεις της 14ης Οκτωβρίου 2008 (C-57/09) και της 25ης Νοεμβρίου 2008 (C-101/09), το Bundesverwaltungsgericht ανέστειλε τις σχετικές διαδικασίες και υπέβαλε στο Δικαστήριο, για εκάστη των υποθέσεων, τα ακόλουθα πέντε προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Συνιστά σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα ή πράξη αντίθετη προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, η περίπτωση κατά την οποία

(υπόθεση C-57/09) ο αιτών άσυλο αποτελούσε μέλος οργανώσεως η οποία περιλαμβάνεται στον κατάλογο προσώπων, ομάδων και οντοτήτων του παραρτήματος της κοινής θέσεως του Συμβουλίου

της 17ης Ιουνίου 2002 [15], για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, και η οποία δρα με τρομοκρατικές μεθόδους, ο δε αιτών είχε στηρίξει ενεργώς τον ένοπλο αγώνα της οργανώσεως αυτής;

(υπόθεση C-101/09) ο αλλοδαπός ενεπλάκη επί μακρόν, ως μαχητής και στέλεχος, και, επί διάστημα, ως μέλος του επιτελείου, σε οργάνωση (εν προκειμένω: το PKK), η οποία, στο πλαίσιο του ένοπλου αγώνα της κατά του κράτους (εν προκειμένω: της Τουρκίας), χρησιμοποίησε επανειλημμένως, μεταξύ άλλων, τρομοκρατικές μεθόδους και η οποία περιλαμβάνεται στον κατάλογο προσώπων, ομάδων και οντοτήτων του παραρτήματος της κοινής θέσεως του Συμβουλίου της 17ης Ιουνίου 20002, για την εφαρμογή ειδικών μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, ο δε αλλοδαπός έχει στηρίξει ενεργώς τον ένοπλο αγώνα της οργανώσεως αυτής από ηγετική θέση;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα: προϋποθέτει ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα δυνάμει του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας 2004/83/ΕΚ ότι ο αιτών εξακολουθεί να αποτελεί κίνδυνο;

15 — Πρόκειται για την κοινή θέση 2001/931, για την οποία βλ., ανωτέρω, σημείο 11.

3) Σε περίπτωση αρνητικής απαντήσεως στο δεύτερο ερώτημα: προϋποθέτει ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας 2004/83/ΕΚ έλεγχο τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας στη συγκεκριμένη περίπτωση;

4) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο τρίτο ερώτημα:

α) πρέπει στο πλαίσιο του ελέγχου τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας να λαμβάνεται υπόψη το γεγονός ότι ο αλλοδαπός απολαύει προστασίας έναντι απελάσεως από τη χώρα δυνάμει του άρθρου 3 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών της 4ης Νοεμβρίου 1950 ή δυνάμει διατάξεων της εθνικής νομοθεσίας;

β) είναι ο αποκλεισμός δυσανάλογος μόνο σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις;

5) Μπορεί να θεωρηθεί συνάδον προς την οδηγία 2004/83/ΕΚ, κατά την έννοια του άρθρου της 3, το γεγονός ότι,

(υπόθεση C-57/09) παρά τη συνδρομή λόγου αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα βάσει του άρθρου 12, παράγραφος 2, της ανωτέρω οδηγίας, ο αιτών δικαιούται ασύλου δυνάμει εθνικών συνταγματικών διατάξεων;

(υπόθεση C-101/09), παρά τη συνδρομή λόγου αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα κατά το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας και παρά την ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα βάσει του άρθρου 14, παράγραφος 3, της οδηγίας, ο αλλοδαπός εξακολουθεί να δικαιούται ασύλου βάσει εθνικών συνταγματικών διατάξεων;»

Δ — *Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου*

36. Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 4ης Μαΐου 2009 οι υποθέσεις C-57/09 και C-101/09 ενώθηκαν προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως. Υπομνήματα και έγγραφες παρατηρήσεις κατέθεσαν, δυνάμει του άρθρου 23, παράγραφος 2, του Οργανισμού του Δικαστηρίου, ο Β, ο D, το Βασίλειο της Σουηδίας, το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, η Γαλλική Δημοκρατία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Επιτροπή. Ο Β, ο D, οι προαναφερθείσες κυβερνήσεις, η Επιτροπή και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ανέπτυξαν τα επιχειρήματά τους κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 9ης Μαρτίου 2010.

III — Ανάλυση

Α — *Προκαταρκτικές παρατηρήσεις*

37. Προ της εξετάσεως των προδικαστικών ερωτημάτων επιβάλλονται ορισμένες σύντομες παρατηρήσεις.

38. Κατ' αρχάς, επισημαίνεται ότι οι αποφάσεις περί απορρίψεως της αιτήσεως χορηγήσεως ασύλου και ανακλήσεως της αναγνωρίσεως του δικαιώματος ασύλου και του καθεστώτος του πρόσφυγα, οι οποίες εκδόθηκαν, αντιστοίχως, ως προς τον Β και τον D, ελήφθησαν βάσει της κανονιστικής ρυθμίσεως που ίσχυε προ της μεταφοράς της οδηγίας στη γερμανική έννομη τάξη (η οποία επήλθε με τον Richtlinienumsetzungsgesetz, που ετέθη σε ισχύ την 27η Αυγούστου 2007), και φέρουν ημερομηνία προγενέστερη της ημερομηνίας εκπνοής της προθεσμίας που ετάχθη στα κράτη μέλη για τη μεταφορά της εν λόγω οδηγίας (10 Οκτωβρίου 2006) [16]. Μολοντούτο, το Bundesverwaltungsgericht κρίνει λυσιτελή τα υποβληθέντα στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα. Το εν λόγω δικαστήριο εκτιμά, κατ' ουσίαν, ότι στην περίπτωση κατά την οποία ένας ή αμφότεροι οι προβλεπόμενοι από το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας λόγοι αποκλεισμού ετύγχαναν εφαρμογής επί του Β και του D, η ακύρωση των σχετικών με αυτούς αποφάσεων δεν θα ήταν δυνατή. Όσον αφορά, ειδικότερα, τον D, προκείμενη του συλλογισμού του αιτούντος δικαστηρίου είναι

16 — Άλλωστε, η απόφαση ανακλήσεως την περίπτωση του D, με ημερομηνία 6 Μαΐου 2004, και η απόφαση απορρίψεως στην περίπτωση του Β, με ημερομηνία 14 Σεπτεμβρίου 2004, είναι προγενέστερες ακόμη και της ημερομηνίας ενάρξεως ισχύος της οδηγίας (δηλαδή της 20ής Οκτωβρίου 2004).

ότι το άρθρο 14, παράγραφος 3, της οδηγίας επιβάλλει την ανάκληση του καθεστώτος του πρόσφυγα που αναγνωρίσθηκε υπέρ αλλοδαπού του οποίου η υπαγωγή σε αυτό θα έπρεπε να αποκλεισθεί κατά το άρθρο 12, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία η αναγνώριση αυτή επήλθε προ της ενάρξεως ισχύος της οδηγίας. Κατά το αιτούν δικαστήριο, εξ αυτού προκύπτει ότι, ακόμη και αν κρινόταν παράνομη βάσει της ισχύουσας κατά τον χρόνο εκδόσεώς της κανονιστικής ρυθμίσεως, η ανακλητική απόφαση εις βάρος του D δεν θα μπορούσε να ακυρωθεί, λόγω της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου, αλλά θα έπρεπε να αντικατασταθεί παραχρήμα με απόφαση ομοίου περιεχομένου. Αφετέρου, το αιτούν δικαστήριο δεν αποσαφηνίζει το ζήτημα αν, βάσει του γερμανικού δικαίου, μεταβολή της έννομης καταστάσεως δύναται να δικαιολογήσει ανάκληση της αποφάσεως περί αναγνωρίσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα. Φρονώ ότι τα προεκτεθέντα στοιχεία δεν δύνανται να θέσουν υπό αμφισβήτηση το παραδεκτό της προδικαστικής παραπομπής. Κατ' αρχήν, απόκειται στον εθνικό δικαστή να αξιολογεί το λυσιτελές των υποβαλλόμενων στο Δικαστήριο ερωτημάτων για την επίλυση της διαφοράς επί της οποίας καλείται να αποφανθεί. Όσον αφορά την αρμοδιότητα του Δικαστηρίου, εφόσον οι καταστάσεις χαρακτηρισθούν ως αμιγώς εσωτερικές, μη εμπίπτουσες ratione temporis στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, αρκεί η παραπομπή στη θέση που επανέλαβε προσφάτως το Δικαστήριο με τη σκέψη 48 της αποφάσεως Aydin Salahadin Abdulla κ.λπ. [17].

39. Επισημαίνεται εξάλλου ότι, βασιζόμενο στις περί των πραγματικών περιστατικών διαπιστώσεις του εφετείου, από τις οποίες δεσμεύεται στο πλαίσιο των αιτήσεων αναιρέσεως των οποίων επελήφθη, το Bundesverwaltungsgericht διαπίστωσε τη συνδρομή, στην περίπτωση των B και D, των προϋποθέσεων αναγνωρίσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα, τόσο βάσει των εθνικών διατάξεων που ίσχυαν προ της μεταφοράς της οδηγίας όσο και βάσει της ίδιας της οδηγίας, και ζητεί απλώς να διευκρινισθεί αν τυγχάνει εφαρμογής στην περίπτωση των δύο αλλοδαπών λόγος αποκλεισμού από το εν λόγω καθεστώς. Επομένως, το Δικαστήριο δεν καλείται να αποφανθεί επί των ως άνω προϋποθέσεων. Εξάλλου, ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, απεδείχθησαν τόσο η προσχώρηση του B και του D στο PKK και στην Dev sol, αντιστοίχως, όσο και η διάρκεια, η ένταση και η μορφή της συμμετοχής τους στις δραστηριότητες των εν λόγω οργανώσεων. Συνεπώς, το Δικαστήριο οφείλει να δεχθεί, ομοίως ως προς τις συγκεκριμένες πτυχές της υποθέσεως, τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν τα εθνικά δικαστήρια ουσίας.

B — *Επί των προδικαστικών ερωτημάτων*

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

40. Η δυσχέρεια συγκερασμού, εκ μέρους των κρατών, αφενός, των υποχρεώσεών τους στον τομέα της καταστολής της

17 — Απόφαση της 2ας Μαρτίου 2010, συνεκδικασθείσες υποθέσεις C-175/08, C-176/08 και C-179/08 (Συλλογή 2010, σ. I-493).

τρομοκρατίας και, αφετέρου, της ευθύνης τους για την εφαρμογή των νομοθετημάτων που έχουν θεσπισθεί για την προστασία όσων επικαλούνται τη διεθνή προστασία προκειμένου να αποφύγουν διώξεις στη χώρα τους κείται στη βάση των υποβληθέντων από το Bundesverwaltungsgericht προδικαστικών ερωτημάτων. Η απερίφραστη καταδίκη εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας των πράξεων διεθνούς τρομοκρατίας και η λήψη περιοριστικών μέτρων κατά την έννοια του τίτλου VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, εις βάρος ατόμων ή οργανώσεων που θεωρούνται υπεύθυνα για τέτοιου είδους πράξεις, έχουν άμεσο αντίκτυπο σε ουσιώδεις πτυχές της αναγνωρίσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα [18]. Τα προδικαστικά ερωτήματα αφορούν ακριβώς το ευαίσθητο ζήτημα του αποκλεισμού από το εν λόγω καθεστώς προσώπων που στο παρελθόν προσχώρησαν σε οργανώσεις περιλαμβανόμενες σε καταλόγους παραρτημάτων κοινοτικών νομοθετικών κειμένων περί καταστολής της τρομοκρατίας.

41. Κατά την εξέταση των ερωτημάτων αυτών πρέπει να ληφθούν υπόψη η στενή σχέση της οδηγίας με τη Σύμβαση του 1951, η φύση του δικαίου των προσφύγων και, ειδικότερα, η φύση και ο σκοπός των λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα.

18 — Επί παραδείγματι, το ψήφισμα 1373/2001 κηρύσσει αντίθετες προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών «τρομοκρατικές ενέργειες, πρακτικές και μεθόδους» και επιβάλλει στα κράτη μέλη την απαγόρευση χορηγήσεως ασύλου σε όσους «χρηματοδοτούν, οργανώνουν, υποστηρίζουν ή τελούν τρομοκρατικές πράξεις». Βλ., ανωτέρω, σημεία 5 και 6.

α) Οδηγία και Σύμβαση του 1951

42. Η συνοχή μεταξύ της κανονιστικής ρυθμίσεως της Ένωσης και των διεθνών υποχρεώσεων που ανέλαβαν τα κράτη μέλη, ιδίως με τη Σύμβαση του 1951, αποτελεί πρωταρχική επιταγή στον τομέα του ασύλου, η οποία συνάγεται από την ίδια τη νομική βάση της οδηγίας [19] και από το ιστορικό της θεσπίσεώς της [20], ενώ δηλώνεται ρητώς στο προοίμιο της [21] και είναι έκδηλη σε πληθώρα διατάξεών της, οι οποίες επαναλαμβάνουν, σχεδόν αυτολεξεί, το περιεχόμενο των αντίστοιχων συμβατικών κανόνων. Η εν λόγω επιταγή επιβεβαιώθηκε εξάλλου προσφάτως από το Δικαστήριο [22].

43. Υπό το πρίσμα αυτό, πέραν των διαβουλεύσεων με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (στο εξής: UNHCR), στις οποίες παραπέμπει η δέκατη πέμπτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας [23], στοιχεία για την ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας που έλκουν την καταγωγή τους

19 — Ειδικότερα το άρθρο 63, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄, ΕΚ, το οποίο περιλαμβάνεται μεταξύ των διατάξεων επί τη βάσει των οποίων εκδόθηκε η οδηγία.

20 — Βλ., ανωτέρω, σημείο 13 των προτάσεων.

21 — Βλ., ανωτέρω, σημείο 14 των προτάσεων.

22 — Προπαρατεθείσα στην υποσημείωση 17 απόφαση Aydin Salahadin Abdulla κ.λπ., σκέψη 53.

23 — Βλ., ανωτέρω, σημείο 14 των προτάσεων. Ο θεσμός των διαβουλεύσεων με την UNHCR προβλεπόταν ήδη από τη δήλωση 17 που παρετίθετο σε παράρτημα της Συνθήκης του Άμστερνταμ. Η σημασία του ρόλου της UNHCR επιβεβαιώθηκε εκ νέου προσφάτως με το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο του 2008 και με την πρόταση κανονισμού για την ίδρυση Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Υποστήριξης για το Άσυλο, η οποία υιοθετήθηκε από την Επιτροπή την 18η Φεβρουαρίου 2009 [COM(2009) 66 τελικό].

από το κείμενο της Συμβάσεως αποτελούν τα Πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής της UNHCR για τη διεθνή προστασία των προσφύγων, τα οποία προσδιορίζουν το περιεχόμενο της προστασίας που καθιερώνει η Σύμβαση [24], το Εγχειρίδιο για τις διαδικασίες και τα κριτήρια καθορισμού του καθεστώτος των προσφύγων (Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugees Status· στο εξής: Εγχειρίδιο) [25] και οι Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη διεθνή προστασία (Guidelines on International Protection· στο εξής: Κατευθυντήριες Οδηγίες), που εκδόθηκαν από το Τμήμα Διεθνούς Προστασίας της Ύπατης Αρμοστείας, κατόπιν εγκρίσεώς τους με συνοπτική διαδικασία από την Εκτελεστική Επιτροπή, και οι οποίες εμβαθύνουν σε μεμονωμένες θεματικές με σκοπό τη συμπλήρωση του Εγχειριδίου. Η θεωρία [26] δεν παρέλειψε να επισημάνει ότι αυτή η πληθώρα νομοθετημάτων, με σημαντικές, σε ορισμένες περιπτώσεις, αποκλίσεις, στα οποία προστίθενται και οι θέσεις που λαμβάνει με ποικίλες αφορμές η UNHCR (η γνωμοδότηση που επισυνάπτεται στις γραπτές παρατηρήσεις του Β αποτελεί τέτοιο παράδειγμα), δεν διευκολύνει την παγίωση ενιαίας πρακτικής ως προς την ερμηνεία και την εφαρμογή της Συμβάσεως εκ μέρους των συμβαλλόμενων κρατών. Στη συνέχεια της αναλύσεως θα καταβληθεί προσπάθεια προκειμένου να ληφθούν υπόψη τα στοιχεία που προκύπτουν από τις ποικίλες νομοθετικές πηγές που προαναφέρθηκαν.

β) Φύση του δικαίου των προσφύγων

44. Μολονότι παραδοσιακώς θεωρείται ως αυτοτελές κανονιστικό σύστημα, το δίκαιο των προσφύγων συνδέεται στενά με το διεθνές ανθρωπιστικό δίκαιο και το διεθνές δίκαιο δικαιωμάτων του ανθρώπου, κατά τρόπο ώστε η πρόοδος που έχει σημειώσει η διεθνής κοινότητα στους δύο αυτούς τομείς να αντανακλάται στο περιεχόμενο και την έκταση της διεθνούς προστασίας των προσφύγων, στο πλαίσιο μιας σχέσεως αλληλεξαρτήσεως [27]. Η κατ' ουσίαν ανθρωπιστική

24 — Η Εκτελεστική Επιτροπή, η οποία επί του παρόντος αποτελείται από 78 μέλη, εκπροσώπους των κρατών μελών των Ηνωμένων Εθνών ή μέλη των ειδικών υπηρεσιών, συνεστήθη το 1959 από το Οικονομικό και Κοινωνικό Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών κατόπιν αιτήματος της Γενικής Συνελεύσεως. Τα πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής εγκρίνονται με διαδικασία συναινέσεως. Θεματική συλλογή των πορισμάτων της Εκτελεστικής Επιτροπής, ενημερωθείσα τον Αύγουστο του 2009, είναι διαθέσιμη στο ιστότοπο της UNHCR. Μολονότι τα πορίσματα της Εκτελεστικής Επιτροπής δεν έχουν δεσμευτικό χαρακτήρα, η τήρησή τους εντάσσεται στο πλαίσιο της υποχρεώσεως συνεργασίας με την UNHCR, την οποία ανέλαβαν τα συμβαλλόμενα κράτη με το άρθρο 35, παράγραφος 1, της Συμβάσεως.

25 — UNHCR, Εγχειρίδιο για τις Διαδικασίες και τα Κριτήρια Καθορισμού του Καθεστώτος των Προσφύγων σύμφωνα με τη Σύμβαση του 1951 και το Πρωτόκολλο του 1967 για το καθεστώς των Προσφύγων, 1 Ιανουαρίου 1992, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3314.html. Το Εγχειρίδιο συνετάχθη κατόπιν συστάσεως της Εκτελεστικής Επιτροπής του 1977. Πρόκειται, και στην περίπτωση αυτή, για κείμενο μη δεσμευτικό για τα συμβαλλόμενα κράτη, του οποίου αναγνωρίζεται, εντούτοις, έως ένα βαθμό, ο παραινετικός χαρακτήρας· βλ. Hathaway, *The Rights of Refugees under International Law*, Cambridge University Press, 2005, σ, 114.

26 — Hathaway, όπ.π., σ. 115-116.

27 — Το Πόρισμα για τη διεθνή προστασία αριθ. 81 του 1997 της Εκτελεστικής Επιτροπής της UNHCR παραινεί, με το στοιχείο e, τα κράτη «to take all necessary measures to ensure that refugees are effectively protected, including through national legislation, and in compliance with their obligations under international human rights and humanitarian law instruments bearing directly on refugee protection, as well as through full cooperation with UNHCR in the exercise of its international protection function and its role in supervising the application of international conventions for the protection of refugees»· με το στοιχείο c του Πορίσματος 50 του 1988, η Εκτελεστική Επιτροπή επισημαίνει: «States must continue to be guided, in their treatment of refugees, by existing international law and humanitarian principles and practice bearing in mind the moral dimension of providing refugee protection».

φύση του δικαίου των προσφύγων και η στενή του σύνδεση με την εξελικτική δυναμική των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κείνται στη βάση οιασδήποτε ερμηνείας και εφαρμογής των νομοθετημάτων που διέπουν την προστασία αυτή. Το ίδιο πνεύμα διαπνέει άλλωστε και την πρόσφατη απόφαση του Δικαστηρίου Aydin Salahadin Abdulla κ.λπ. [28], με τη σκέψη 54 της οποίας το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά την ερμηνεία της οδηγίας, δεν πρέπει να θίγονται τα θεμελιώδη δικαιώματα και οι αρχές που κατοχυρώνονται, μεταξύ άλλων, με τον Χάρτη.

45. Στο πλαίσιο αυτό επιβάλλεται η υπόμνηση ότι το δικαίωμα αλλοδαπού να ζητήσει άσυλο λόγω διώξεων που υφίσταται αναγνωρίζεται ως θεμελιώδες δικαίωμα της Ένωσης και περιλαμβάνεται μεταξύ των ελευθεριών που κατοχυρώνονται με τον Χάρτη.

γ) Φύση και σκοπός των λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα

46. Οι λόγοι αποκλεισμού εμποδίζουν την παροχή των προβλεπόμενων από τη Σύμβαση του 1951 και από την οδηγία εγγυήσεων σε πρόσωπα των οποίων η ανάγκη διεθνούς προστασίας έχει διαπιστωθεί [29] και, υπό την έννοια αυτή, προσλαμβάνουν τη μορφή εξαιρέσεων ή περιορισμών στην εφαρμογή κανόνα ανθρωπιστικού δικαίου. Δεδομένων των συνεπειών που δύναται να έχει η εφαρμογή των λόγων αυτών, επιβάλλεται μια ιδιαιτέρως προσεκτική προσέγγισή τους [30]. Η αναγκαιότητα στενής ερμηνείας των προβλεπόμενων από τη Σύμβαση του 1951 λόγων αποκλεισμού, ακόμη και στο πλαίσιο καταστολής της τρομοκρατίας [31], έχει επανειλημμένως επισημανθεί από την UNHCR.

47. Όσον αφορά τους σκοπούς των λόγων αποκλεισμού, ήδη κατά τις προπαρασκευαστικές εργασίες της Συμβάσεως του 1951 έγινε αναφορά σε δύο διακριτούς στόχους, αφενός, της μη υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα όσων, λόγω της συμπεριφοράς τους, έχουν καταστεί «ανάξιοι» της διεθνούς προστασίας που παρέχει η Σύμβαση και, αφετέρου, της αποσοβήσεως του κινδύνου να επικαλούνται τα εν λόγω πρόσωπα το δίκαιο των προσφύγων προκειμένου να διαφεύγουν τη δικαιοσύνη. Υπό την έννοια αυτή, οι λόγοι αποκλεισμού σκοπούν στη διαφύλαξη της ακεραιότητας και της αξιοπιστίας του συστήματος της Συμβάσεως και πρέπει, συνεπώς, να εφαρμόζονται «κατόπιν ενδελεχούς μελέτης» [32].

28 — Η οποία παρατίθεται στην υποσημείωση 17.

29 — Υπό την επιφύλαξη εξαιρέσεων, η εξέταση των προϋποθέσεων αναγνωρίσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα προηγείται της εξετάσεως περί της συνδρομής λόγων αποκλεισμού από αυτό («inclusion before exclusion»).

30 — Global consultations on International Protection, 3-4 Μαΐου 2001, σημείο 4 των πορισμάτων, διαθέσιμο στον ιστότοπο της UNHCR.

31 — Special Rapporteur on the promotion and the protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism, έκθεση της 15ης Αυγούστου 2007, παράγραφος 71, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα http://www.uchr.org/refworld/docid/472850e92.html.

32 — Συναφώς, βλ., μεταξύ άλλων, το Πόρισμα της Εκτελεστικής Επιτροπής της UNHCR αριθ. 82 του 1997, για τη διαφύλαξη του θεσμού του ασύλου.

2. Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος

48. Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινισθεί αν η συμμετοχή του Β και του D, όπως αυτή προσδιορίσθηκε από τα αντίστοιχα δικαστήρια ουσίας, σε οργανώσεις που περιλαμβάνονται στον κατάλογο του παραρτήματος της κοινής θέσεως του Συμβουλίου 2001/931, όπως έχει ενημερωθεί, οι οποίες δρουν, έστω και εν μέρει, με τρομοκρατικές μεθόδους, στοιχειοθετεί σοβαρό έγκλημα του κοινού δικαίου ή συνιστά πράξη αντίθετη προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας.

49. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό προϋποθέτει κατ' αρχάς τον ορισμό των εννοιών «σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα» και «πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών» οι οποίες διαλαμβάνονται στην οδηγία. Σε δεύτερο στάδιο, επιβάλλεται η εξέταση των παραμέτρων βάσει των οποίων οι εν λόγω έννοιες σχετίζονται με δραστηριότητες οργανώσεως περιλαμβανόμενης στους καταλόγους των προσώπων επί των οποίων εφαρμόζεται η κανονιστική ρύθμιση της Ένωσης περί καταστολής της τρομοκρατίας. Τέλος, πρέπει να εξακριβωθεί αν και υπό ποιες προϋποθέσεις η συμμετοχή σε μια τέτοια οργάνωση συνιστά «σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα» και/ή «πράξη που αντιβαίνει προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών».

α) Επί της έννοιας «σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα» του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχείο β΄, της οδηγίας

50. Προκειμένου να εμπίπτει μια συμπεριφορά στη διάταξη του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχείο β΄, της οδηγίας, πρέπει κατ' αρχάς να χαρακτηρίζεται αυτή ως «έγκλημα». Η διαφορετική συνδήλωση που εν λόγω όρος δύναται να προσλάβει αναλόγως της έννομης τάξεως αναφοράς δυσχεραίνει τον ορισμό του, τόσο στο πλαίσιο της Συμβάσεως του 1951 όσο και στο πλαίσιο της οδηγίας. Για τους σκοπούς της παρούσας αναλύσεως, αρκεί η επισήμανση ότι, δεδομένων των καταβολών της εν λόγω διατάξεως –η οποία επαναλαμβάνει κατά γράμμα τη διατύπωση του άρθρου 1ΣΤ, στοιχείο β΄, της Συμβάσεως– και του σκοπού της οδηγίας για τον οποίο έγινε λόγος ανωτέρω, ο χαρακτηρισμός αυτός επιτάσσει πρωτίστως την εφαρμογή διεθνών προδιαγραφών, μολονότι εμπλέκονται συναφώς και κριτήρια εφαρμοζόμενα στην έννομη τάξη της χώρας στην οποία εξετάζεται η αίτηση χορηγήσεως ασύλου και, ενδεχομένως, αρχές κοινές στις νομοθεσίες των κρατών μελών ή απορρέουσες από το δίκαιο της Ένωσης.

51. Από τις προπαρασκευαστικές εργασίες της Συμβάσεως και από συστηματική ερμηνεία του άρθρου 1ΣΤ, στοιχείο β΄ [33], καθώς και, εν γένει, από τη φύση και τον σκοπό της εν λόγω διατάξεως, προκύπτει ότι η ενεργοποίηση του προβλεπόμενου από αυτήν λόγου αποκλεισμού προϋποθέτει την ιδιαίτερη

33 — Με ανάγνωση, ειδικότερα, της εν λόγω διατάξεως σε συνδυασμό με τους δύο άλλους λόγους αποκλεισμού, οι οποίοι προβλέπονται από τα στοιχεία α΄ και γ΄ του ιδίου άρθρου της Συμβάσεως.

βαρύτητα του αντίστοιχου εγκλήματος. Η ερμηνεία αυτή, με την οποία συντάσσεται και η θεωρία [34], επιβεβαιώνεται από την ερμηνεία των διαφόρων κειμένων της UNHCR και από την πρακτική των συμβαλλόμενων κρατών ως προς την εφαρμογή της εν λόγω διατάξεως [35].

52. Η εκτίμηση του βαθμού βαρύτητας του εγκλήματος πρέπει να γίνεται κατά περίπτωση και να λαμβάνονται υπόψη όλες οι ελαφρυντικές και επιβαρυντικές περιστάσεις, καθώς και οιαδήποτε άλλη υποκειμενική [36] ή αντικειμενική περίσταση [37], τόσο προγενέστερη όσο και μεταγενέστερη της πράξεως που προσάπτεται στον αλλοδαπό [38], και η οποία συνεπάγεται την εφαρμογή διεθνών παρά τοπικών κριτηρίων. Στο πλαίσιο της εν λόγω εκτιμήσεως, η αρμόδια αρχή διαθέτει αφεύκτως ευρεία διακριτική ευχέρεια.

53. Με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες που εξέδωσε την 4η Σεπτεμβρίου 2003 (στο εξής: Κατευθυντήριες Οδηγίες του 2003 [39]), η UNHCR παραθέτει ενδεικτικώς ως παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη: τη φύση της πράξεως, τις πραγματικές συνέπειές της, τη διαδικασία που εφαρμόσθηκε για την ποινική της δίωξη, τη φύση της ποινής, καθώς και την αντιμετώπισή της ή μη ως σοβαρού εγκλήματος από σημαντικό αριθμό εννόμων τάξεων [40]. Ειδικότερα, συνεκτιμητέο κριτήριο αποτελεί η βαρύτητα της ποινής που απειλείται στο κράτος εντός του οποίου εξετάζεται η αίτηση αναγνωρίσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα ή η βαρύτητα της ποινής που πράγματι επιβλήθηκε [41], χωρίς, εντούτοις, τούτο να αποτελεί καθ' εαυτό καθοριστικό στοιχείο, δεδομένων των διακυμάνσεων που εμφανίζουν οι ποινές στις διάφορες έννομες τάξεις. Σοβαρά θεωρούνται, εν γένει, τα εγκλήματα κατά της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας ή της ελευθερίας [42].

54. Αιτιολογική βάση του χαρακτηρισμού του εγκλήματος ως «μη πολιτικού» είναι η αποτροπή του ενδεχομένου καταχρηστικής επικλήσεως του καθεστώτος του ασύλου

34 — Βλ., επί παραδείγματι, Grahl-Madsen, *Status of Refugees*, τόμος 1, σ. 294· Goodwin-Gill και MacAdam, *The Refugee in International Law*, Oxford University Press, 3η έκδοση, σ. 117.

35 — Βλ., συναφώς, την παράγραφο 4.1.1.1. του εγγράφου που επιμελήθηκε η UNHCR για τις ανάγκες της υπό κρίση υποθέσεως και το οποίο προσκομίζεται σε παράρτημα των γραπτών παρατηρήσεων του Β.

36 — Επί παραδείγματι, η ηλικία κατά τον χρόνο τελέσεως της πράξεως ή η οικονομική, κοινωνική και πνευματική κατάσταση του αιτούντος άσυλο, ειδικότερα όταν πρόκειται για άτομα που ανήκουν σε συγκεκριμένες ομάδες (όπως εθνοτικές ή θρησκευτικές μειονότητες).

37 — Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει, κατά την άποψή μου, να συνεκτιμάται, επί παραδείγματι, η πολιτική, κοινωνική και οικονομική κατάσταση του κράτους εντός του οποίου διεπράχθη η παράβαση καθώς και το επίπεδο προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

38 — Όπως προκύπτει από τις παραγράφους 151 έως 161 του Εγχειριδίου, παράγων που συνηγορεί υπέρ της μη εφαρμογής του λόγου αποκλεισμού αποτελεί και η εν μέρει ή εν όλω έκτιση της ποινής εκ μέρους του αιτούντος ή χορήγηση αμνηστίας ή η απονομή σε αυτόν χάριτος.

39 — UNHCR, Κατευθυντήριες Οδηγίες για τη Διεθνή Προστασία των Προσφύγων: Η Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού: Άρθρο 1ΣΤ της Συμβάσεως του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, 4 Σεπτεμβρίου 2003, παράγραφος 14.

40 — Όπ.π.

41 — Κατά το Εγχειρίδιο, πρέπει να πρόκειται για έγκλημα που τιμωρείται τουλάχιστον «με θανατική ποινή ή άλλη σοβαρή ποινή», ενώ με τα πορίσματα των Global Consultations on International Protection της 3ης και 4ης Μαΐου 2001, χαρακτηρίζεται ως σοβαρό το έγκλημα που επισύρει ποινή στερητική της ελευθερίας μακράς διαρκείας (παράγραφος 11). Συναφώς, βλ. και G. Gilbert, *Current Issues in the Application of the Exclusion Clauses*, 2001, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.unhcr.org/3b389354b.html, σ. 17.

42 — Βλ. Goodwin-Gill και McAdam, όπ.π., σ. 177 και τη βιβλιογραφία που παρατίθεται στην υποσημείωση 216 του εν λόγω έργου.

εκ μέρους αλλοδαπού που επιδιώκει να μη δικασθεί ή να μην εκτίσει ποινή στη χώρα προελεύσεως, ενώ σκοπός του εν λόγω χαρακτηρισμού είναι η διάκριση μεταξύ «fugitives from justice» [43] και όσων έχουν τελέσει αξιόποινες πράξεις, ορμώμενοι από πολιτικά κίνητρα, συχνά άμεσα συνδεόμενα με το φόβο διώξεων. Υπό την έννοια αυτή, ο εν λόγω όρος παρουσιάζει δεσμούς με τον θεσμό της εκδόσεως, αν και το γεγονός ότι ένα έγκλημα χαρακτηρίζεται ως μη πολιτικό σε μια συμφωνία εκδόσεως, καίτοι σημαντικό, δεν ασκεί αυτό καθ' εαυτό καθοριστική επιρροή κατά την εκτίμηση που διενεργείται βάσει του άρθρου 1ΣΤ, στοιχείο β΄, της Συμβάσεως 1951 [44], και, συνεπώς, δεν πρέπει να ασκεί επιρροή ούτε στην εκτίμηση που επιτάσσει η οδηγία.

55. Κατά την εξέταση του πολιτικού ή μη χαρακτήρα ενός εγκλήματος, η UNHCR συνιστά κατ' αρχάς την εφαρμογή ενός κριτηρίου σταθμίσεως των κινήτρων, βάσει του οποίου πρέπει να θεωρείται ως μη πολιτικό το έγκλημα του οποίου τα κυρίαρχα κίνητρα είναι μη πολιτικά (επί παραδείγματι, προσωπικοί λόγοι ή όφελος). Παράγοντες όπως η φύση της πράξεως [45], το πλαίσιο εντός του οποίου αυτή τελέσθηκε [46], οι μέθοδοι [47], τα κίνητρα [48] και ο ανάλογος χαρακτήρας της προς τους επιδιωκόμενους με αυτήν σκοπούς αποτελούν στοιχεία σημαντικά για τον χαρακτηρισμό ή μη ενός εγκλήματος ως πολιτικού [49].

56. Ειδικότερα, δεν υφίσταται σαφής ή άμεση συνάφεια μεταξύ του εγκλήματος και του φερόμενου ως πολιτικού σκοπού ή όταν η επίμαχη πράξη είναι δυσανάλογη προς τον σκοπό αυτόν, θεωρείται ότι κατισχύουν κίνητρα μη πολιτικού χαρακτήρα [50]. Προς ανάλογη κατεύθυνση κινείται και ο κοινοτικός νομοθέτης, ο οποίος, κατά την αναπαραγωγή, με το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο β΄, της οδηγίας της διατάξεως του άρθρου 1ΣΤ, στοιχείο β΄, της Συμβάσεως του 1951, διευκρίνισε, κωδικοποιώντας τις ερμηνευτικές υποδείξεις της UNHCR, ότι «ιδιαίτερα σκληρές πράξεις, έστω και αν διαπράττονται με υποτιθέμενο πολιτικό στόχο, μπορούν να χαρακτηρισθούν ως σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα». Πέραν των εγκλημάτων των οποίων η

43 — Η έκφραση απαντά στις προπαρασκευαστικές εργασίες της Συμβάσεως του 1951, στο πλαίσιο αναφοράς σχετικής με το άρθρο 1ΣΤ, στοιχείο β΄.

44 — Κατευθυντήριες Οδηγίες του 2003, παράγραφος 15.

45 — Ορισμένα εγκλήματα, όπως, επί παραδείγματι, η ληστεία ή η διακίνηση ναρκωτικών, καίτοι διαπραχθέντα με σκοπό τη χρηματοδότηση πολιτικών σκοπών, θα μπορούσαν, λόγω της φύσεώς τους, να χαρακτηρισθούν ως μη πολιτικά.

46 — Η ανθρωποκτονία ή η απόπειρα ανθρωποκτονίας δύναται, εντός ορισμένων ορίων, να αξιολογηθεί διαφορετικά αν τελέσθηκε στο πλαίσιο εμφυλίου πολέμου ή εξεγέρσεως.

47 — Ενδιαφέρει, επί παραδείγματι, αν η πράξη στρέφεται κατά πολιτών ή έχει στρατιωτικό ή ακόμη και πολιτικό στόχο, αν συνεπάγεται τη χρήση τυφλής βίας ή αν τελέσθηκε με ωμότητα.

48 — Πέραν των προσωπικών κινήτρων, πρέπει να εξετάζεται η ύπαρξη πρόδηλης και άμεσης αιτιώδους συνάφειας με τον πολιτικό σκοπό· βλ., συναφώς, Εγχειρίδιο, παράγραφος 152, και Κατευθυντήριες Οδηγίες του 2003, παράγραφος 15.

49 — Βλ. Εγχειρίδιο, παράγραφος 152· Κατευθυντήριες Οδηγίες του 2003, παράγραφος 15.

50 — Βλ. Εγχειρίδιο, παράγραφος 152· Κατευθυντήριες Οδηγίες του 2003, παράγραφος 15.

καταστολή προβλέπεται από τα διεθνή νομοθετήματα περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και από το ανθρωπιστικό δίκαιο, ως «ιδιαίτερα σκληρές πράξεις» πρέπει να θεωρούνται οι πράξεις που ενέχουν τη χρήση άμετρης και αδιάκριτης βίας (όπως, επί παραδείγματι, η περίπτωση της χρήσεως εκρηκτικών μηχανισμών), ιδίως δε όταν αυτές στρέφονται κατά απλών πολιτών.

57. Οι σύνθετοι και λεπτοί χειρισμοί που απαιτεί η εν λόγω εξέταση από πλευράς πρωτίστως ηθικής –δεδομένου ότι υπόκειται η ιδέα μιας θεμιτής, εντός ορίων, χρήσεως της βίας– και πολιτικής και, σε δεύτερο στάδιο, νομικής είναι αδιαμφισβήτητοι. Μια τέτοια εκτίμηση δυσχερώς δύναται να αποσυνδεθεί από μια αξιολόγηση των κινήτρων της πράξεως, κρίση η οποία, στην πράξη, θα λαμβάνεται υπόψη ως παράγοντας σταθμίσεως των διαφόρων περιστάσεων που συνθέτουν την υπόθεση [51]. Συνεπώς, οι αρμόδιες για την εξέταση της αιτήσεως αναγνωρίσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα αρχές διαθέτουν αναπόφευκτα έως ένα βαθμό περιθώριο διακριτικής ευχέρειας. Επιπροσθέτως, στο πλαίσιο της εν λόγω εξετάσεως δεν αποκλείεται να ληφθούν υπόψη συγκεκριμένα συμφέροντα του κράτους στο οποίο υποβάλλεται η αίτηση, όπως, επί παραδείγματι, συμφέροντα οικονομικής, πολιτικής ή στρατιωτικής φύσεως.

51 — Συγκεκριμένη πράξη δύναται, επί παραδείγματι, να αξιολογηθεί διαφορετικά όταν εντάσσεται στο πλαίσιο εναντιώσεως σε ολοκληρωτικά ή αποικιοκρατικά καθεστώτα, σε καθεστώτα φυλετικών διακρίσεων ή σε καθεστώτα που ευθύνονται για σοβαρές προσβολές ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επιβάλλεται, εν πάση περιπτώσει, η υπόμνηση ότι, κατά την UNHCR, προκειμένου να μπορεί ένα έγκλημα να θεωρηθεί πολιτικό, οι επιδιωκόμενοι με αυτό σκοποί πρέπει να συνάδουν με τις αρχές προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

β) Επί της έννοιας «πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών»

58. Η φράση «πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών» η οποία περιλαμβάνεται στο άρθρο 1ΣΤ, στοιχείο γ΄, της Συμβάσεως του 1951 και στο άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο γ΄, της οδηγίας είναι αόριστη και δυσχεραίνει τον προσδιορισμό τόσο του είδους των πράξεων που εμπίπτουν στην κατηγορία αυτή όσο και των προσώπων που μπορούν να τελέσουν τις εν λόγω πράξεις. Εν συγκρίσει προς τον κανόνα της Συμβάσεως, το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο γ΄, της οδηγίας περιλαμβάνει την πρόσθετη διευκρίνιση ότι οι σκοποί και οι αρχές των Ηνωμένων Εθνών «ορίζονται στο προοίμιο και στα άρθρα 1 και 2 του [Κ]αταστατικού [Χ]άρτη των Ηνωμένων Εθνών».

59. Η γενική διατύπωση του Καταστατικού Χάρτη, πέραν του γεγονότος ότι δεν ευνόησε την παγίωση ενιαίας πρακτικής εκ μέρους των κρατών, οδηγεί σε συσταλτική ερμηνεία του άρθρου 1ΣΤ, στοιχείο γ΄, η οποία επιβεβαιώνεται, εξάλλου, από τις προπαρασκευαστικές εργασίες της Συμβάσεως, από τις οποίες προκύπτει ότι στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως «εμπίπτουν κατά το πλείστον προσβολές ανθρωπίνων δικαιωμάτων οι οποίες, μολονότι δεν βαίνουν έως το σημείο να στοιχειοθετούν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, υπερβαίνουν τα συνήθη όρια». Με τα ποικίλα κείμενα που εκπόνησε η UNHCR υπογραμμίζεται ο εξαιρετικός χαρακτήρας της εν λόγω διατάξεως και εφιστάται η προσοχή στον κίνδυνο καταχρηστικής

εφαρμογής της [52]. Συγκεκριμένα, με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες του 2003, η UNHCR επισημαίνει ότι ζήτημα εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως ανακύπτει σε «εξαιρετικές περιστάσεις», προκειμένου για δραστηριότητες που «συνιστ[ούν] επίθεση στη βάση της συνύπαρξης της διεθνούς κοινότητας». Κατά την UNHCR, οι δραστηριότητες αυτές πρέπει να έχουν *διεθνή διάσταση*, όπως συμβαίνει στην περίπτωση των «[εγκλημάτων] που πλήττουν τη διεθνή ειρήνη, την ασφάλεια και τις ειρηνικές σχέσεις των κρατών», καθώς και στην περίπτωση των «σοβαρ[ών] και επαναλ αμβαν όμεν[ων] παραβιάσε[ων] των ανθρωπίνων δικαιωμάτων». Με το Ερμηνευτικό Σημείωμα για την Εφαρμογή των Ρητρών Αποκλεισμού της 4ης Σεπτεμβρίου 2003 (Background Note on the Application of the Exclusion Clauses, στο εξής: Ερμηνευτικό Σημείωμα) [53], η UNHCR διευκρινίζει ότι παραπομπές στους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών περιλαμβάνονται σε ποικίλα νομοθετήματα, όπως, επί παραδείγματι, σε πολυμερείς συμβάσεις συναφθείσες υπό την αιγίδα της Γενικής Συνελεύσεως των Ηνωμένων Εθνών ή σε ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας: η θεώρηση, ωστόσο, κάθε αντίθετης προς τα εν λόγω νομοθετήματα ενέργειας ως εμπίπτουσας στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1ΣΤ, στοιχείο γ΄, δεν θα ήταν σύμφωνη προς το πνεύμα και τους σκοπούς της εν λόγω διατάξεως [54]. Το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο γ΄, πρέπει, κατά την άποψή μου, να ερμηνευθεί κατά τον ίδιο τρόπο.

60. Ζήτημα ετέθη επίσης ως προς τα πρόσωπα που δύνανται να τελούν τέτοιες πράξεις. Δεδομένου ότι ο Χάρτης των Ηνωμένων Εθνών εφαρμόζεται αποκλειστικώς στα κράτη, θεωρήθηκε αρχικώς ότι μόνον άτομα που κατέχουν θέσεις στην κορυφή της ιεραρχίας κράτους ή παρακρατικής οντότητας δύνανται να τελέσουν τις πράξεις που εμπίπτουν στον ορισμό του άρθρου 1ΣΤ, στοιχείο γ΄, της Συμβάσεως [55]. Εντούτοις, όπως προκύπτει, η ερμηνεία αυτή, η οποία επιρρωννύεται τόσο από τις προπαρασκευαστικές εργασίες της Συμβάσεως [56] όσο και από το Εγχειρίδιο [57], έχει στην πράξη εγκαταλειφθεί και η εν λόγω διάταξη έχει εφαρμοσθεί συγκεκριμένα και επί προσώπων που δεν εμπλέκονταν στην άσκηση δημόσιας εξουσίας [58].

γ) Επί της εφαρμογής του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, στις «τρομοκρατικές πράξεις»

61. Ένα από τα πιο σύνθετα και αμφιλεγόμενα ζητήματα σχετικά με την εφαρμογή των λόγων αποκλεισμού του άρθρου 1ΣΤ,

52 — Η Ύπατη Αρμοστεία επισημαίνει ότι, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, εφαρμογής θα τυγχάνουν οι λόγοι αποκλεισμού που προβλέπονται από τα στοιχεία α΄ και β΄.

53 — Το κείμενο είναι διαθέσιμο στην ιστοσελίδα: http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f5857d24.html.

54 — Σημείο 47.

55 — Βλ. Goodwin-Gill και McAdam, όπ.π., σ. 22, υποσημείωση 143.

56 — Κατά τις οποίες επισημάνθηκε ότι η εν λόγω διάταξη δεν αφορά «τον καθημερινό και συνηθισμένο άνθρωπο». Βλ. Ερμηνευτικό Σημείωμα, παράγραφος 47.

57 — Σημείο 163.

58 — Με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες του 1996, η UNHCR αναφέρεται στην εφαρμογή του εν λόγω άρθρου, κατά τη δεκαετία του '50, επί προσώπων που είχαν θεωρηθεί υπεύθυνα για καταγγελίες εις βάρος πολιτών ενώπιον των αρχών κατοχής, καταγγελίες οι οποίες είχαν ακραίες συνέπειες για τους πολίτες αυτούς, μεταξύ των οποίων και ο θάνατος (παράγραφος 61). Βλ. Gilbert, όπ.π., σ. 22, υποσημείωση 144· ο εν λόγω συγγραφέας φαίνεται, εντούτοις, να συντάσσεται με μια στενότερη ερμηνεία της εν λόγω διατάξεως, προτείνοντας την εφαρμογή της αποκλειστικώς επί προσώπων που κατέχουν υψηλόβαθμες θέσεις στην κυβέρνηση κράτους ή στους κόλπους κινήματος εξεγέρσεως που ελέγχει τμήμα της επικράτειας στο εσωτερικό κράτους.

στοιχεία β΄ και γ΄, της Συμβάσεως του 1951 αφορά τις τρομοκρατικές πράξεις. Η δυσχέρεια οφείλεται εν μέρει στο γεγονός ότι επί του παρόντος δεν υφίσταται διεθνώς αναγνωρισμένος ορισμός της τρομοκρατίας. Προσφάτως, ορισμένα ψηφίσματα της Γενικής Συνελεύσεως των Ηνωμένων Εθνών [59] και του Συμβουλίου Ασφαλείας [60] και η Διεθνής Σύμβαση για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας [61] επιχείρησαν να ορίσουν τον τρομοκρατικό χαρακτήρα μιας πράξεως με αναφορά στη φύση της (ενέργειες στρεφόμενες κατά πολιτών με σκοπό την πρόκληση θανάτου ή βαριάς σωματικής βλάβης) και στον σκοπό της (την τρομοκράτηση ή τον εκφοβισμό του πληθυσμού, ομάδας προσώπων ή μεμονωμένων ατόμων, τον εξαναγκασμό κυβερνήσεως ή διεθνούς οργανώσεως στην τέλεση ή στην παράλειψη πράξεως). Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και η προαναφερθείσα απόφαση-πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ, το άρθρο 1 της οποίας παρέχει έναν ιδιαιτέρως διαρθρωμένο ορισμό της έννοιας των «τρομοκρατικών εγκλημάτων».

62. Η πλειονότητα των διεθνών νομοθετημάτων που αφορούν μεμονωμένες πτυχές της τρομοκρατίας, όπως η χρηματοδότησή της, ή συγκεκριμένες ενέργειες που θεωρούνται κοινώς ως εμπίπτουσες στην κατηγορία των τρομοκρατικών πράξεων –όπως οι αεροπειρατείες, η περιαγωγή σε ομηρεία, οι βομβιστικές επιθέσεις, τα εγκλήματα κατά μελών διπλωματικών αποστολών, η αποκαλούμενη «πυρηνική τρομοκρατία»–, καθώς και τα πολυάριθμα συναφή ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας επιδρούν αναπόφευκτα στο δίκαιο των προσφύγων και, ειδικότερα, σε ζητήματα σχετικά με τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα. Συναφώς, έγινε ήδη μνεία στα ψηφίσματα 1373 και 1269 του Συμβουλίου Ασφαλείας, με τα οποία υποδεικνύεται στα κράτη να εξακριβώνουν ότι οι αιτούντες άσυλο δεν έχουν σχεδιάσει, συμμετάσχει σε ή διευκολύνει την τέλεση τρομοκρατικών πράξεων, καθώς και να μην υπάγουν στο καθεστώς του πρόσφυγα πρόσωπα που ευθύνονται για τέτοιες πράξεις. Το Συμβούλιο Ασφαλείας χαρακτηρίζει, εξάλλου, τις τρομοκρατικές πράξεις, πρακτικές ή μεθόδους ως αντίθετες προς τις αρχές και τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών και απαιτεί τον χαρακτηρισμό τους ως μη πολιτικών εγκλημάτων, τόσο για τους σκοπούς της αναγνωρίσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα όσο και για τους σκοπούς της εκδόσεως. Ο κοινοτικός νομοθέτης αναφέρεται στις πράξεις αυτές με το προοίμιο της οδηγίας και, ειδικότερα, με την εικοστή δεύτερη αιτιολογική της σκέψη, η οποία διευκρινίζει ότι οι πράξεις που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών «αναφέρονται, μεταξύ άλλων, στις αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με μέτρα καταπολέμησης της τρομοκρατίας, οι οποίες δηλώνουν ότι “οι τρομοκρατικές πράξεις, μέθοδοι και πρακτικές αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων [Ε]θνών” και ότι “η ενσυνείδητη χρηματοδότηση, ο σχεδιασμός και η εξώθηση σε τρομοκρατικές πράξεις αντιβαίνουν ομοίως στους σκοπούς και στις αρχές των Ηνωμένων Εθνών”».

63. Όσον αφορά, εντούτοις, τις ανωτέρω θέσεις επί του ζητήματος, αφενός, πρέπει να επισημανθεί ότι τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας δεν έχουν πάντα δεσμευτικό

59 — Βλ. ψήφισμα 53/108 της 26ης Ιανουαρίου 1999.

60 — Βλ., ανωτέρω, σημείο 5 των προτάσεων.

61 — Η οποία παρατίθεται σε παράρτημα του ψηφίσματος της Γενικής Συνελεύσεως των Ηνωμένων Εθνών 54/109, της 5ης Φεβρουαρίου 2000.

χαρακτήρα ως προς ένα έκαστο των σημείων τους και ότι το εν λόγω όργανο υποχρεούται να δρα συμφώνως προς τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, τους σκοπούς και τις αρχές του, με αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, να υφίστανται όρια στη δυνατότητά του να αναμειγνύεται στις διεθνείς υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει τα κράτη [62]. Αφετέρου, δεν πρέπει να παροράται ότι η Γενική Συνέλευση και το ίδιο το Συμβούλιο Ασφαλείας έχουν επανειλημμένως απευθύνει συστάσεις προς τα κράτη για σεβασμό, στο πλαίσιο της καταστολής της τρομοκρατίας, των διεθνών νομοθετημάτων και επιταγών περί προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, συμπεριλαμβανομένων της Συμβάσεως του 1951 και της αρχής της μη επαναπροωθήσεως.

64. Όπως, όμως, έχει επισημάνει η θεωρία, το δίκαιο των προσφύγων βασίζεται στο σύστημα της Συμβάσεως του 1951, στο πλαίσιο του οποίου έχουν καθορισθεί ειδικές διεθνείς προδιαγραφές, ιδίως όσον αφορά τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα και τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες είναι δυνατός ο αποκλεισμός από αυτό [63]. Το σύστημα αυτό, του οποίου η συνοχή και η οργανικότητα πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να εξασφαλίζονται και να διαφυλάσσονται, αποτελεί και τον κύριο γνώμονα βάσει του οποίου πρέπει να εξετάζεται αν συγκεκριμένη εγκληματική ενέργεια, ανεξαρτήτως της δυνατότητας υπαγωγής της σε κατηγορία εγκλημάτων οριζόμενη με κοινά χαρακτηριστικά, δύναται ή μη να ενεργοποιήσει τους λόγους αποκλεισμού του άρθρου 1ΣΤ, στοιχεία β΄ και γ΄, της Συμβάσεως.

65. Ομοίως, οι κανόνες του συστήματος αυτού αποτελούν το σημείο αναφοράς κατά την ερμηνεία των διατάξεων της οδηγίας, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία τίθεται ζήτημα εφαρμογής εννοιών οι οποίες ορίζονται αυτοτελώς με πράξεις του δικαίου της Ένωσης που διέπουν τομείς διαφορετικούς από το δίκαιο των προσφύγων.

66. Επιβάλλεται, ως εκ τούτου, να εξετασθεί με ιδιαίτερη περίσκεψη το επιχείρημα της Επιτροπής, κατά το οποίο, προκειμένου να διαπιστωθεί αν η συμμετοχή σε τρομοκρατική οργάνωση συνιστά «σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα» κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχείο β΄, είναι αναγκαία η αναγωγή στην απόφαση-πλαίσιο 2002/475/ΔΕΥ. Η απόφαση αυτή εκδόθηκε στο πλαίσιο της καταστολής των τρομοκρατικών δραστηριοτήτων, ήτοι εντός πλαισίου που ανταποκρίνεται σε επιταγές διαφορετικές των κατά βάση ανθρωπιστικής φύσεως επιταγών που κατισχύουν στο πεδίο της διεθνούς προστασίας των προσφύγων. Το επιχείρημα της Επιτροπής, καίτοι υπαγορευόμενο από τη βούληση καθιερώσεως, ενιαίων, σε επίπεδο Ένωσης, κριτηρίων κατά την εφαρμογή των διατάξεων της Συμβάσεως του 1951, παρορά

62 — Συναφώς, βλ., μεταξύ άλλων, Halberstam και Stein, *The United Nations, The European Union and the King of Sweden: Economic sanctions and individual rights in a plural world order*, στο Common Market Law Review, 2009, σ. 13 επ.

63 — Goodwin-Gill και McAdam, όπ.π., σ. 195.

το γεγονός ότι, βάσει της ίδιας της οδηγίας, κατά την προσέγγιση των νομοθεσιών και των πρακτικών των κρατών μελών στον οικείο τομέα πρέπει να τηρούνται οι διατάξεις της Συμβάσεως και να λαμβάνεται υπόψη ο διεθνής τους χαρακτήρας.

67. Κατόπιν των ανωτέρω, επιβάλλεται η υπόμνηση ότι ένα εκ των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του συστήματος της Συμβάσεως έγκειται στην κατά περίπτωση προσέγγιση που απαιτεί η εφαρμογή των λόγων αποκλεισμού του άρθρου 1ΣΤ, στοιχεία β΄ και γ΄, προσέγγιση που δυσχερώς συμβιβάζεται με την προσφυγή σε γενικεύσεις και κατηγοριοποιήσεις. Εξάλλου, στο ίδιο αυτό πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, επισημάνθηκε ο κίνδυνος αδιάκριτου χαρακτηρισμού πράξεων ως τρομοκρατικών [64].

68. Λαμβανομένων υπόψη των προεκτεθέντων, φρονώ, όπως προτείνει και η UNHCR με το έγγραφο που επιμελήθηκε για τις ανάγκες της υπό κρίση υποθέσεως, ότι, πέραν των ορισμών, σημείο αναφοράς πρέπει να αποτελούν η φύση και η βαρύτητα της ίδιας της πράξεως.

69. Η ερμηνεία την οποία προτείνει η UNHCR και η οποία γίνεται εν γένει δεκτή τόσο στη θεωρία όσο και στην πράξη συνίσταται στη θεώρηση των εγκληματικών ενεργειών που κοινώς χαρακτηρίζονται τρομοκρατικές ως δυσανάλογων προς τους φερόμενους πολιτικούς τους σκοπούς [65], στον βαθμό κατά τον οποίο αυτές ενέχουν τη χρήση αδιάκριτης βίας και στρέφονται κατά απλών πολιτών ή προσώπων που ουδόλως συνδέονται με τους επιδιωκόμενους σκοπούς. Κατόπιν αξιολογήσεως όλων των περιστάσεων που συνθέτουν δεδομένη περίπτωση, τα κράτη θα προσανατολίζονται προς τον χαρακτηρισμό των εν λόγω πράξεων ως εγκλημάτων του κοινού δικαίου.

70. Ομοίως, η τάση που έχει διαμορφωθεί προσφάτως στους κόλπους της UNCHR έγκειται μάλλον στη θεώρηση των εν λόγω πράξεων ως αντίθετων, λόγω της φύσεως, των χρησιμοποιούμενων μεθόδων ή της βαρύτητάς τους, προς τις αρχές και τους σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών κατά την έννοια του άρθρου 1ΣΤ, στοιχείο γ΄, της Συμβάσεως. Όπως, όμως, έχει ήδη επισημανθεί, με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες του 2003 και με το Ερμηνευτικό Σημείωμα παρέχεται στα κράτη η υπόδειξη να εξετάζουν αν οι πράξεις αυτά προσλαμβάνουν *διεθνή διάσταση*, όσον αφορά ιδίως τη βαρύτητα, τις συνέπειες, και τις προεκτάσεις τους για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια [66]. Στο πλαίσιο αυτό, προβάλλει επιτρεπτή η διάκριση μεταξύ διεθνούς και εσωτερικής τρομοκρατίας. Και σε αυτήν την περίπτωση η αξιολόγηση θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη το σύνολο των συναφών περιστάσεων.

64 — Βλ.. UN doc. E/CN.4/2004/4, της 5ης Αυγούστου 2003.

65 — Βλ. Κατευθυντήριες Οδηγίες του 2003, σημείο 15.

66 — Το Ερμηνευτικό Σημείωμα και οι Κατευθυντήριες Οδηγίες του 2003 αναφέρονται σε «αποτρόπαιες πράξεις της διεθνούς τρομοκρατίας που πλήττουν την παγκόσμια ασφάλεια». Το Ερμηνευτικό Σημείωμα διευκρινίζει περαιτέρω ότι «μόνον οι αρχηγοί των ομάδων που αναλαμβάνουν την ευθύνη γι' αυτές μπορεί να αποκλειστούν από τα ευεργετήματα του καθεστώτος του πρόσφυγα» (σημείο 49). Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται, όπως προκύπτει, και το έγγραφο που επιμελήθηκε η UNHCR για τις ανάγκες της υπό κρίση υποθέσεως.

71. Η ίδια προσέγγιση πρέπει, κατά την άποψη μου, να ακολουθηθεί και κατά την εφαρμογή των λόγων αποκλεισμού του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας.

δ) Η συμμετοχή σε οντότητα περιλαμβανόμενη σε κατάλογο καταρτισθέντα από την Ένωση, στο πλαίσιο της καταστολής της τρομοκρατίας, ως λόγος αποκλεισμού κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας

72. Εκ των μέχρι τούδε εκτεθέντων συνάγεται, κατά την άποψη μου, ότι το γεγονός ότι ο αιτών άσυλο περιλαμβάνεται σε καταλόγους προσώπων εμπλεκόμενων σε τρομοκρατικές ενέργειες, οι οποίοι καταρτίσθηκαν στο πλαίσιο μέτρων καταστολής της τρομοκρατίας ληφθέντων από την Ένωση, δεν αποτελεί, αυτό καθ' εαυτό, καθοριστικό ή έστω ενδεικτικό στοιχείο συνηγορούν υπέρ της εφαρμογής ενός ή αμφοτέρων των λόγων αποκλεισμού του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω και όπως επισημαίνει, ειδικότερα, η Κυβέρνηση των Κάτω Χωρών, δεν υφίσταται κάποια σχέση μεταξύ των εν λόγω καταλόγων και της οδηγίας, όσον αφορά ιδίως τους επιδιωκόμενους σκοπούς. Αντίθετο συμπέρασμα θα προσέκρουε στις αρχές της Συμβάσεως του 1951, οι οποίες επιτάσσουν προσεκτική εξέταση των καταστάσεων που δύνανται να δικαιολογήσουν απόρριψη αιτήσεως αναγνωρίσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα, εξέταση κατά την οποία πρέπει να συνεκτιμώνται οι ιδιαίτερες παράμετροι εκάστης περιπτώσεως.

73. Κατά μείζονα λόγο, φρονώ ότι το γεγονός ότι, στο παρελθόν, ο αιτών αποτελούσε μέλος ομάδας ή οργανώσεως περιλαμβανόμενης στους εν λόγω καταλόγους δεν συνεπάγεται αυτοδικαίως συνδρομή των προϋποθέσεων εφαρμογής των ανωτέρω λόγων αποκλεισμού. Άνευ υπεισελεύσεως στην επί της ουσίας εξέταση της ικανότητας των εν λόγω καταλόγων –ο τρόπος καταρτίσεως των οποίων επιδέχεται κριτική [67]– να αντικατοπτρίζουν τη, συχνά σύνθετη, πραγματικότητα, των οργανώσεων ή ομάδων που περιλαμβάνονται σε αυτούς, αρκεί η επισήμανση ότι η εφαρμογή των συγκεκριμένων λόγων αποκλεισμού εξαρτάται από τη διαπίστωση της *ατομικής ευθύνης* του αιτούντος, εις βάρος του οποίου πρέπει να υφίστανται σοβαρές υπόνοιες ότι έχει διαπράξει σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα ή ότι είναι ένοχος για πράξη αντίθετη προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών, κατά την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄,

67 — Ως γνωστό, κατά το διάστημα μεταξύ των τελών του 2006 και των πρώτων μηνών του 2008, το Πρωτοδικείο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, αποφαινόμενο επί προσφυγών που είχαν ασκήσει ορισμένες εκ των περιλαμβανόμενων στον κατάλογο οργανώσεις, ακύρωσε, ως προς το τμήμα που αφορούσε ειδικώς τις προσφεύγουσες, τις αποφάσεις με τις οποίες το Συμβούλιο είχε προβεί στην εγγραφή τους, λόγω, κυρίως, πλημμελούς αιτιολογίας και προσβολής των δικαιωμάτων άμυνας· βλ., ειδικότερα, όσον αφορά το ΡΚΚ, απόφαση του Πρωτοδικείου της 3ης Απριλίου 2008, Τ-229/02, ΡΚΚ κατά Συμβουλίου (Συλλογή 2008, σ. II-45).

της οδηγίας, ή ότι είναι ηθικός αυτουργός ή μετέσχε άλλως στην τέλεση του εγκλήματος ή της πράξεως.

74. Εντούτοις, και εφόσον, βεβαίως, αποκλεισθεί η εφαρμογή τεκμηρίων [68], εκ μόνου του λόγου ότι ο αιτών είχε προσχωρήσει αυτοβούλως σε οργάνωση δεν δύναται να συναχθεί πραγματική ανάμειξή του στις δραστηριότητες που υπαγόρευσαν την εγγραφή της εν λόγω οργανώσεως στους καταλόγους [69].

75. Πέραν των ανωτέρω γενικών διαπιστώσεων, επιρροή στις διαφορές των κύριων δικών ασκεί και το γεγονός ότι, κατά τον χρόνο εγγραφής των επίμαχων ομάδων στους οικείους καταλόγους, ο Β και ο D είχαν ήδη προ πολλού αποστασιοποιηθεί. Πράγματι, όπως αναφέρθηκε, το PKK και η Dev sol περιλαμβάνονται στον κατάλογο του παραρτήματος της κοινής θέσεως 2001/931 από της 2ας Μαΐου 2002. Όπως δηλώνεται με τις αντίστοιχες αιτήσεις αναγνωρίσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα, ο Β μετέσχε στην Dev sol από το 1993 έως το 1995, ενώ ο D αποτέλεσε μέλος του PKK από το 1990 έως το 1998. Επομένως, ακόμη και αν γινόταν δεκτό, μέσω ενός αυτόματου συμπεράσματος το οποίο αποκρούεται από το σύνολο των παρεμβαινουσών κυβερνήσεων και την Επιτροπή, ότι η αυτόβουλη συμμετοχή σε περιλαμβανόμενη στους εν λόγω καταλόγους ομάδα αποτελεί συμπεριφορά που σχετίζεται με την εφαρμογή των λόγων αποκλεισμού του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, η οικεία προϋπόθεση δεν πληρούται ούτως ή άλλως όσον αφορά την περίοδο ενεργού συμμετοχής του Β και του D στην Dev Sol και στο PKK, αντιστοίχως.

76. Δεδομένων των ανωτέρω, φρονώ ότι η εκτίμηση περί της συνδρομής ή μη των προϋποθέσεων εφαρμογής των λόγων αποκλεισμού του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας στην περίπτωση πρότερης συμμετοχής του αιτούντος άσυλο σε ομάδα αναμεμιγμένη σε εγκληματικές δραστηριότητες δυνάμενες να χαρακτηρισθούν ως τρομοκρατικές περιλαμβάνει κατ' ουσίαν τρία στάδια.

77. Στο πρώτο στάδιο επιβάλλεται η εξέταση της φύσεως, της οργανωτικής δομής, των δραστηριοτήτων και των μεθόδων της συγκεκριμένης ομάδας, καθώς και του πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού πλαισίου εντός του οποίου αυτή δρούσε την περίοδο κατά την οποία ο αιτών μετείχε σε αυτήν. Μολονότι δύναται να αποτελεί συναφή ένδειξη, η εγγραφή ομάδας σε σχετικό κατάλογο που έχει καταρτισθεί σε εθνικό επίπεδο, σε επίπεδο Ένωσης ή σε διεθνές επίπεδο δεν απαλλάσσει τις αρμόδιες αρχές του οικείου

68 — Με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες του 2003, η UNHCR επισημαίνει ότι τεκμήριο προσωπικής ευθύνης δύναται, εντούτοις, να αποτελεί η εκούσια συμμετοχή σε ομάδες των οποίων «οι σκοποί, οι δραστηριότητες και οι μέθοδοι [...] χαρακτηρίζονται από [ιδιαίτερη] βιαιότητα». Ένα τέτοιο τεκμήριο είναι, ωστόσο, πάντα μαχητό (παράγραφος 19).

69 — Δεν μπορεί, επί παραδείγματι, να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο υπεύθυνα για τις δραστηριότητες αυτές να είναι μόνον ορισμένα εξτρεμιστικά παρακλάδια της οργανώσεως με τα οποία ο αιτών ουδέποτε ήλθε σε επαφή ή το ενδεχόμενο ο αιτών να μετείχε στην οργάνωση σε περίοδο προγενέστερη ή μεταγενέστερη της εκ μέρους της εφαρμογής τρομοκρατικών μεθόδων ή ακόμη το ενδεχόμενο ο αιτών να μετέσχε στην οργάνωση μόνο επί το διάστημα που ήταν αναγκαίο για να αντιληφθεί τις εφαρμοζόμενες από αυτήν μεθόδους και να αποστασιοποιηθεί. Συναφώς, αξίζει να υπομνησθεί ότι, με την απόφαση Van Duyn, το Δικαστήριο διευκρίνισε, καίτοι στο πλαίσιο διαφοράς σχετικής με περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων, επιβαλλόμενους για λόγους δημοσίους τάξεως, ότι η συμμετοχή σε ομάδα ή οργάνωση λαμβάνεται υπόψη ως αυτόβουλη πράξη και προσωπική συμπεριφορά του ατόμου όταν αντανακλά συμμετοχή στις δραστηριότητες της ομάδας ή της οργανώσεως και ταύτιση με τους σκοπούς και τα προγράμματά της (απόφαση της 4ης Δεκεμβρίου 1974, 41/74, van Duyn, Συλλογή τόμος 1974, σ. 537, σκέψη 17).

κράτους από την υποχρέωση να προβούν σε μια τέτοια εξέταση [70].

78. Σε δεύτερο στάδιο, επιβάλλεται να εξακριβωθεί αν υφίστανται αποχρώντα στοιχεία για την κατάφαση, βάσει των προδιαγραφών αποδείξεως που επιβάλλει το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας, της ατομικής ευθύνης του αιτούντος άσυλο για τις πράξεις που αποδίδονται στην ομάδα, όσον αφορά την περίοδο κατά την οποία αυτός αποτελούσε μέλος της, με γνώμονα κριτήρια τόσο αντικειμενικά (υλική ενέργεια) όσο και υποκειμενικά (συνείδηση του αδίκου και πρόθεση). Προς τούτο είναι αναγκαίο να εξακριβωθεί η πραγματική φύση της συμμετοχής του αιτούντος στην τέλεση των εν λόγω πράξεων (ηθική αυτουργία, συνέργεια, δραστηριότητες αναγνωρίσεως ή υποστηρίξεως κ.λπ.), η θέση του στο εσωτερικό της ομάδας (ανάμειξη στις διαδικασίες λήψεως αποφάσεων, καθήκοντα καθοδηγήσεως ή εκπροσωπήσεως, δραστηριότητες προσελκύσεως νέων μελών ή συγκεντρώσεως πόρων κ.λπ.), ο βαθμός της γνώσεως που ο αιτών είχε ή όφειλε να έχει για τις δραστηριότητες της ομάδας, ο ενδεχόμενος σωματικός ή ψυχικός εξαναγκασμός που υπέστη ή άλλοι παράγοντες επιδρώντες στην ικανότητα καταλογισμού (λόγου χάριν, διανοητική αναπηρία, ανηλικότητα κ.λπ.) [71], η ύπαρξη πραγματικής δυνατότητας για εκ μέρους του παρεμπόδιση της τελέσεως των επίμαχων πράξεων ή εγκαταλείψεως της ομάδας (άνευ κινδύνου για τη σωματική του ακεραιότητα). Οι παράγοντες αυτοί αποτελούν ορισμένα μόνον από τα στοιχεία που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά την εν λόγω εξέταση, καθώς η διαπίστωση της ατομικής ευθύνης του αιτούντος ως μέλους της ομάδας πρέπει να ερείδεται στο σύνολο των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως [72].

79. Στο τρίτο στάδιο, πρέπει να εξακριβωθεί αν οι πράξεις για τις οποίες η ατομική ευθύνη του αιτούντος μπορεί να θεωρηθεί αποδεδειγμένη εμπίπτουν στις περιπτώσεις του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας, λαμβανομένης υπόψη της ρητής διατάξεως του άρθρου 12, παράγραφος 3, κατά την οποία «[η] παράγραφος 2 έχει εφαρμογή σε άτομα τα οποία είναι ηθικοί αυτουργοί ή συμμετέχουν άλλως στη διάπραξη των προβλεπομένων στην εν λόγω παράγραφο εγκλημάτων ή πράξεων». Κατά την εκτίμηση αυτή πρέπει να ληφθεί υπόψη το σύνολο των επιβαρυντικών και ελαφρυντικών

70 — Η επίμαχη ομάδα θα μπορούσε, επί παραδείγματι, να παρουσιάζει ανομοιογενή σύνθεση και να περικλείει στο εσωτερικό της διαφόρους πυρήνες ή ρεύματα, ακόμη και αλληλοσυγκρουόμενους, εκ των οποίων ορισμένοι ενδέχεται να είναι μετριοπαθείς ενώ άλλοι ακραίοι, ή θα μπορούσε, με την πάροδο του χρόνου, να έχει μεταβάλει τους σκοπούς και τις μεθόδους της, μεταβαίνοντας, λόγου χάριν, από την πολιτική αντίπραξη στον ανταρτοπόλεμο ή αντιστρόφως, από την απλή προώθηση στρατιωτικών σκοπών στην ανάπτυξη πραγματικής τρομοκρατικής δράσεως κ.ο.κ. Ομοίως, το πλαίσιο εντός του οποίου δραστηριοποιείται μια τέτοια ομάδα θα μπορούσε να μεταβληθεί, επί παραδείγματι, λόγω μεταβολής της πολιτικής καταστάσεως ή επεκτάσεως των δραστηριοτήτων της ομάδας από τοπικό ή περιφερειακό σε διεθνές επίπεδο.

71 — Βλ. Κατευθυντήριες Οδηγίες του 2003.

72 — Επί παραδείγματι, σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Οδηγίες του 2003, δεν τίθεται ζήτημα εφαρμογής των λόγων αποκλεισμού στην περίπτωση καταργήσεως της ποινικής αξιώσεως της Πολιτείας (λ.χ. σε περίπτωση εκτίσεως της ποινής ή παραγραφής του εγκλήματος). Η UNHCR είναι πιο επιφυλακτική στην περίπτωση απονομής χάριτος ή χορηγήσεως αμνηστίας, ιδίως ως προς εγκλήματα ή πράξεις ιδιαίτερης βιαιότητας (σημείο 23).

περιστάσεων και οιοδήποτε άλλο συναφές στοιχείο.

80. Τα προαναφερθέντα κριτήρια και το σύνολο των μέχρι τούδε συλλογισμών θα έπρεπε να οδηγήσουν το αιτούν δικαστήριο στην απάντηση επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος. Εντούτοις, από τη διατύπωση του ερωτήματος αυτού συνάγεται ότι το αιτούν δικαστήριο ζητεί στην πραγματικότητα, σε εκάστη των διαφορών των κύριων δικών, απόφανση επί των συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών που υποβλήθηκαν στην κρίση του. Για δύο κυρίως λόγους, φρονώ ότι το Δικαστήριο δεν πρέπει να ικανοποιήσει ένα τέτοιο αίτημα.

81. Καταρχάς, το αιτούν δικαστήριο είναι το μόνο που γνωρίζει το σύνολο των περιστάσεων οι οποίες συνθέτουν τις δύο υποθέσεις και οι οποίες προέκυψαν, αφενός, κατά τη διοικητική διαδικασία εξετάσεως των αιτήσεων των Β και D και, αφετέρου, στο πλαίσιο των διαφόρων βαθμών δικαιοδοσίας· η εξακρίβωση της δυνατότητας ή μη αντιτάξεως των λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα έναντι των Β και D απαιτεί προσεκτική αξιολόγηση και στάθμιση των περιστάσεων αυτών.

82. Δεύτερον, η οδηγία εισάγει κοινούς κανόνες de minimis για τον ορισμό και το περιεχόμενο του καθεστώτος του πρόσφυγα, προκειμένου να κατευθύνει τις αρμόδιες εθνικές αρχές των κρατών μελών κατά την εφαρμογή της Συμβάσεως του 1951. Η οδηγία δεν καθιερώνει ενιαίο καθεστώς[73], ούτε συγκεντρωτική διαδικασία εξετάσεως των αιτήσεων αναγνωρίσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα. Απόκειται, συνεπώς, στις αρμόδιες για την εξέταση των εν λόγω αιτήσεων αρχές και στα δικαστήρια των κρατών μελών να εξακριβώνουν in concreto, βάσει των καθιερούμενων με την οδηγία κοινών κριτηρίων, όπως αυτά έχουν ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, αν πληρούνται οι προϋποθέσεις αναγνωρίσεως του εν λόγω καθεστώτος ή αν, ενδεχομένως, συντρέχουν λόγοι αποκλεισμού από αυτό.

3. Επί του δευτέρου προδικαστικού ερωτήματος

83. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο είναι κοινό στις δύο διατάξεις περί παραπομπής, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, τυχόν αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα δυνάμει του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας προϋποθέτει ότι ο αιτών εξακολουθεί να αποτελεί κίνδυνο. Ο Β και ο D ζητούν από το Δικαστήριο

73 — Στο πρόγραμμα της Χάγης, το οποίο ορίζει τους στόχους και τα μέσα επιτεύξεώς τους στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων για την περίοδο 2005–2010, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο εξέφρασε τη βούλησή του για περαιτέρω ανάπτυξη του κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου μέσω της τροποποιήσεως του κανονιστικού πλαισίου και της ενισχύσεως της συνεργασίας στην πράξη, ιδίως με την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Υποστήριξης για το Άσυλο. Εντούτοις, όπως υπενθύμισε προσφάτως το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη μετανάστευση και το άσυλο του 2008, η παροχή της προστασίας και, ειδικότερα, η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα εμπίπτει στην αρμοδιότητα εκάστου των κρατών μελών.

να απαντήσει καταφατικώς, ενώ το αιτούν δικαστήριο, το σύνολο των παρεμβαινουσών κυβερνήσεων και η Επιτροπή κλίνουν προς μια αρνητική απάντηση [74].

84. Συντάσσομαι με την τελευταία αυτή θέση, η οποία ανάγεται σε γραμματική και τελεολογική ερμηνεία του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας. Από το γράμμα του εν λόγω άρθρου συνάγεται πράγματι με σαφήνεια ότι προϋπόθεση για την εφαρμογή των προβλεπόμενων από αυτό λόγων αποκλεισμού είναι *να έχει επιδείξει στο παρελθόν ο αιτών συμπεριφορά* εμπίπτουσα στις περιγραφόμενες περιπτώσεις, η οποία προηγείται χρονικώς της αναγνωρίσεώς του ως πρόσφυγα. Τούτο προκύπτει ιδίως από τους χρησιμοποιούμενους ρηματικούς τύπους –«έχει διαπράξει» (στοιχείο β΄) και «είναι ένοχος» (στοιχείο γ΄)– και από την περιλαμβανόμενη στο στοιχείο β΄ διευκρίνιση ότι η επίμαχη πράξη πρέπει να έχει τελεσθεί πριν ο αιτών γίνει δεκτός ως πρόσφυγας, ήτοι, όπως διευκρινίζεται περαιτέρω με την ίδια διάταξη, προ του χρόνου «έκδοσης άδειας παραμονής βασισμένης στην αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα».

85. Αντιθέτως, ούτε η εν λόγω διάταξη ούτε ο αντίστοιχος κανόνας της Συμβάσεως αναφέρονται ρητώς ή σιωπηρώς σε αξιολόγηση της *τρέχουσας* κοινωνικής επικινδυνότητας του αιτούντος άσυλο ως *πρόσθετη προϋπόθεση* της εφαρμογής των συγκεκριμένων λόγων αποκλεισμού. Η απουσία μιας τέτοιας αναφοράς συνάδει με τους επιδιωκόμενους από τους λόγους αποκλεισμού σκοπούς οι οποίοι, όπως επισημάνθηκε, συνίστανται, αφενός, στην αποτροπή του ενδεχομένου να διαφύγει τη δικαιοσύνη, μέσω του δικαίου των προσφύγων, πρόσωπο που έχει διαπράξει σοβαρά μη πολιτικά εγκλήματα και, αφετέρου, στον αποκλεισμό της δυνατότητας αναγνωρίσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα σε όποιον, εξαιτίας των πράξεών του, έχει καταστεί «ανάξιος» διεθνούς προστασίας, ανεξαρτήτως ενδεχόμενης όψιμης μειώσεως του βαθμού της κοινωνικής επικινδυνότητάς του.

86. Είναι αληθές ότι, αναφερόμενη στην εφαρμογή του άρθρου 1ΣΤ, στοιχείο β΄, της Συμβάσεως του 1951, η UNHCR έχει επισημάνει ότι στην περίπτωση κατά την οποία ο καταδικασθείς για σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα αιτών έχει εκτίσει την ποινή ή έχει τύχει χάριτος ή αμνηστίας, ο προβλεπόμενος από την εν λόγω διάταξη λόγος αποκλεισμού δεν τυγχάνει πλέον εφαρμογής, «παρά μόνο αν αποδεικνύεται ότι ο εγκληματικός χαρακτήρας του αιτούντος παραμένει κυρίαρχος και μετά την απονομή χάρης ή αμνηστίας» [75]. Εντούτοις, η θέση αυτή υποδηλώνει απλώς ότι το οικείο κράτος δύναται, στις περιπτώσεις αυτές, να εμμένει στον αποκλεισμό του αιτούντος από το καθεστώς του πρόσφυγα λόγω της κοινωνικής επικινδυνότητάς του, κατά τρόπο ο οποίος παραπέμπει στον

74 — Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται και η UNHCR με το έγγραφο που επιμελήθηκε για τις ανάγκες της υπό κρίση υποθέσεως.

75 — Βλ. Εγχειρίδιο, σημείο 157.

μηχανισμό εξαιρέσεως από την αρχή της μη επαναπροωθήσεως του άρθρου 33, παράγραφος 2, της Συμβάσεως [76]. Εξ αυτού δεν δύναται, αντιθέτως, να συναχθεί, ακόμη και εξ αντιδιαστολής, γενική ερμηνευτική θέση αποκλείουσα, *σε κάθε περίπτωση* εξαλείψεως της κοινωνικής επικινδυνότητας του αιτούντος, την εφαρμογή του συγκεκριμένου λόγου αποκλεισμού.

87. Τέλος, και για να απαντήσω στο ερώτημα του αιτούντος δικαστηρίου, φρονώ ότι η συγκριτική ανάλυση του άρθρου 12, παράγραφος 2, και του άρθρου 21, παράγραφος 2, της οδηγίας, το οποίο, συμφώνως το άρθρο 33, παράγραφος 2, της Συμβάσεως του 1951, προβλέπει εξαίρεση από την αρχή της μη επαναπροωθήσεως δεν είναι ούτε αναγκαία ούτε σκόπιμη. Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο δεν καλείται να αποφανθεί επί της δυνατότητας αποκλεισμού αιτούντος άσυλο από το καθεστώς του πρόσφυγα βάσει εκτιμήσεων περί της επικινδυνότητάς του, ανάλογων προς εκείνες που παρέχουν στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να παρεκκλίνουν από την αρχή της μη επαναπροωθήσεως, αλλά επί του ζητήματος και μόνον αν η διαπίστωση της απουσίας τέτοιου κινδύνου αποκλείει την εφαρμογή των λόγων αποκλεισμού που προβλέπει το άρθρο 12, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας.

88. Βάσει των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα την απάντηση ότι ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα κατά το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας δεν προϋποθέτει ότι ο αιτών εξακολουθεί να αποτελεί κίνδυνο.

4. Επί του τρίτου και του τετάρτου προδικαστικού ερωτήματος

89. Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί αν ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα, κατά το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας, προϋποθέτει έλεγχο τηρήσεως της αρχής της αναλογικότητας. Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το οποίο υποβάλλεται σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο τρίτο ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινισθεί, αφενός, αν, στο πλαίσιο του εν λόγω ελέγχου, ασκεί επιρροή το γεγονός ότι ο αλλοδαπός απολαύει του δικαιώματος που πηγάζει από την αρχή της μη επαναπροωθήσεως δυνάμει του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ ή δυνάμει του εθνικού δικαίου και, αφετέρου, αν ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα πρέπει να θεωρείται δυσανάλογος μόνο σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις.

90. Τα ερωτήματα αυτά, τα οποία θα εξετασθούν από κοινού, εγείρουν με τη σειρά τους ένα ευαίσθητο και από μακρού αμφιλεγόμενο ζήτημα στο πλαίσιο της Συμβάσεως του 1951: προϋποθέτει η εφαρμογή του άρθρου 1ΣΤ της εν λόγω συμβάσεως στάθμιση μεταξύ της βαρύτητας του εγκλήματος ή της πράξεως, αφενός, και των συνεπειών του αποκλεισμού, αφετέρου, ούτως ώστε να εξασφαλίζεται

76 — Βλ. Goodwin-Gill και McAdam, όπ.π., σ. 174.

ανάλογη προς τον επιδιωκόμενο σκοπό εφαρμογή της διατάξεως; Μολονότι οι παράμετροι του ζητήματος έχουν ενδεχομένως μεταβληθεί εν μέρει με τη διεύρυνση και την εμπέδωση της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όσον αφορά ιδίως την υποχρέωση προστασίας έναντι βασανιστηρίων, την εξέλιξη του διεθνούς ποινικού δικαίου και του θεσμού της εκδόσεως [77], καθώς και με την τάση βαθμιαίας αναγνωρίσεως διεθνούς δικαιοδοσίας στο πεδίο των σοβαρών διεθνών εγκλημάτων [78], το θέμα παραμένει επίκαιρο.

91. Η UNHCR φαίνεται να δέχεται μια τέτοιου είδους στάθμιση για το άρθρο 1ΣΤ, στοιχείο β΄, της Συμβάσεως του 1951, και να την αποκλείει, κατ' αρχήν, για το άρθρο 1ΣΤ, στοιχείο γ΄, δεδομένης της ιδιαίτερης βαρύτητας των πράξεων που αφορά η εν λόγω διάταξη [79]. Πολυάριθμα δικαστήρια συμβαλλόμενων κρατών έχουν αποφανθεί κατά τρόπο αντίθετο ακόμη και στο πλαίσιο της πρώτης διατάξεως [80]. Μεταξύ των παρεμβαινόντων, η Γαλλική Κυβέρνηση, η Γερμανική Κυβέρνηση, η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου και η Κυβέρνηση των Κάτω Χωρών αποκρούουν την εξέταση της τηρήσεως των επιταγών περί αναλογικότητας, ενώ η Σουηδική Κυβέρνηση όπως και η Επιτροπή τάσσονται υπέρ.

92. Ορισμένες εκ των παρεμβαινουσών κυβερνήσεων τονίζουν ότι κανένα στοιχείο του γράμματος του άρθρου 1ΣΤ της Συμβάσεως του 1951 και του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας δεν δικαιολογεί τη δυνατότητα έλεγχου αναλογικότητας. Εκτιμώ, ωστόσο, ότι εξίσου δυνατή είναι και η υποστήριξη της αντίθετης απόψεως, ήτοι ότι, ομοίως, κανένα στοιχείο δεν απαγορεύει την εξέταση αυτή. Η αναγκαιότητα μιας τέτοιας εξετάσεως επισημάνθηκε άλλωστε ρητώς κατά τις προπαρασκευαστικές εργασίες της Συμβάσεως από τη Δανία [81].

93. Προβλήθηκε επίσης το –αντλούμενο από ιστορικοβουλητική ερμηνεία της οδηγίας– επιχείρημα ότι υπέρ του αποκλεισμού του έλεγχου αναλογικότητας συνηγορεί το γεγονός ότι, ενώ, με την αρχική της πρόταση, η Επιτροπή αναφερόταν ειδικώς στην αναλογικότητα, η σχετική μνεία δεν περιελήφθη στο τελικό κείμενο της οδηγίας. Φρονώ, ωστόσο, ότι το επιχείρημα αυτό δεν είναι ιδιαιτέρως πειστικό, δεδομένου ότι η εν λόγω παράλειψη μπορεί απλούστερα να ανάγεται στη βούληση του κοινοτικού νομοθέτη να παραμείνει πιστός, ως προς το σημείο αυτό, στο κείμενο της Συμβάσεως του 1951 και να αφήσει περιθώριο για επίλυση του ζητήματος δια της ερμηνευτικής οδού, καθιστώντας με

77 — Ο Gilbert, όπ.π., σ. 5, επισημαίνει ότι σημαντικό τμήμα των συμφωνιών εκδόσεως επιβάλλει υποχρέωση εκδόσεως ή κινήσεως ποινικής δίκης (aut dedere aut judicare) και ότι διάφορες πολυμερείς συμβάσεις για την καταστολή της τρομοκρατίας περιλαμβάνουν ρήτρες που αποκλείουν την έκδοση στην περίπτωση κατά την οποία ο αλλοδαπός διατρέχει κίνδυνο διώξεων για φυλετικούς ή θρησκευτικούς λόγους ή λόγω της ιθαγένειας, των πολιτικών φρονημάτων ή της εθνοτικής του ταυτότητας.

78 — Όπ.π., σ. 4.

79 — Βλ. Κατευθυντήριες γραμμές του 2003. Βλ., επίσης, Εγχειρίδιο του 1979, παράγραφος 156. Εκτιμώ, εντούτοις, ότι η διάκριση αυτή δεν προκύπτει κατά τρόπο σαφή από το έγγραφο που επιμελήθηκε η UNHCR για τις ανάγκες της υπό κρίση υποθέσεως.

80 — Βλ. Gilbert, όπ.π, σ. 18.

81 — Βλ., επίσης, την υποσημείωση 52 του εγγράφου που επιμελήθηκε η UNHCR για τις ανάγκες της υπό κρίση υποθέσεως.

τον τρόπο αυτόν ευχερέστερη την προσαρμογή σε ενδεχόμενες μεταβολές της συνήθους διαδικασίας εφαρμογής της Συμβάσεως.

94. Επισημάνθηκε επίσης ότι, κατά το άρθρο 1ΣΤ, στοιχεία β΄ και γ΄, της Συμβάσεως και το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας, ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα εξαρτάται αποκλειστικώς από συμπεριφορά που ο αιτών επέδειξε στο παρελθόν και δεν συναρτάται με τη σοβαρότητα και τη βαρύτητα των εις βάρος του απειλών για διώξεις. Φρονώ ότι ούτε το επιχείρημα αυτό είναι καθοριστικής σημασίας. Όπως επισημάνθηκε ανωτέρω, στην πράξη, προκειμένου να εξακριβωθεί αν η επίμεμπτη συμπεριφορά εμπίπτει στους λόγους αποκλεισμού, λαμβάνονται εν γένει υπόψη –τουλάχιστον στο πλαίσιο του στοιχείου β΄– και στοιχεία μεταγενέστερα της συμπεριφοράς αυτής. Ορισμένες εκ των παρεμβαινουσών κυβερνήσεων αναφέρουν, επί παραδείγματι, μεταξύ των στοιχείων αυτών την περίπτωση κατά την οποία ο αιτών, ενεργός μέλος ομάδας θεωρούμενης υπεύθυνης για τρομοκρατικές ενέργειες, αποχώρησε και τήρησε σαφείς αποστάσεις από αυτήν, ενώ η UNHCR θεωρεί ως παράγοντα ασκούντα επιρροή και εν δυνάμει ικανό να εμποδίσει τον αποκλεισμό την έκτιση της ποινής ή, απλούστερα, την παρέλευση σημαντικού χρονικού διαστήματος από την τέλεση της πράξεως.

95. Η αρχή της αναλογικότητας κατέχει κεντρική θέση στο σύστημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και εν γένει εφαρμογής των νομοθετημάτων του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου. Τα νομοθετήματα αυτά χρήζουν εξάλλου ευέλικτης και δυναμικής εφαρμογής. Εκτιμώ ότι η εισαγωγή ενός στοιχείου ανελαστικότητας στην εφαρμογή των λόγων αποκλεισμού, ακόμη και με σκοπό τη διαφύλαξη της αξιοπιστίας του συστήματος διεθνούς προστασίας των προσφύγων, δεν είναι ευκταία: αντιθέτως, φρονώ ότι είναι κεφαλαιώδους σημασίας η διαφύλαξη, στο πλαίσιο αυτό, της ευελιξίας που είναι αναγκαία προκειμένου, αφενός, να λαμβάνεται υπόψη η πρόοδος που σημειώνει η διεθνής κοινότητα στον τομέα της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και, αφετέρου, να καθίσταται δυνατή μια προσέγγιση βασιζόμενη στο σύνολο των περιστάσεων που συνθέτουν δεδομένη περίπτωση, ακόμη και όταν τούτο συνεπάγεται την εφαρμογή συστήματος διττής σταθμίσεως (ήτοι, αφενός, σταθμίσεως της βαρύτητας της συμπεριφοράς υπό το πρίσμα των λόγων αποκλεισμού και, αφετέρου, σταθμίσεως της σε σχέση με τις συνέπειες του αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα).

96. Για τους σκοπούς της απαντήσεως που πρέπει να δοθεί στο αιτούν δικαστήριο, φρονώ ότι είναι δυνατή η διάκριση της σταθμίσεως μεταξύ βαρύτητας συμπεριφοράς και συνεπειών ενδεχόμενου αποκλεισμού, αφενός, και εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας, αφετέρου.

97. Υπό το πρώτο πρίσμα, πρέπει να εξετάζεται αν ο αιτών απολαύει αποτελεσματικής

προστασίας έναντι της επαναπροωθήσεως, είτε κατ' εφαρμογήν διεθνών νομοθετημάτων [82] είτε δυνάμει του εθνικού δικαίου. Εφόσον η παροχή της εν λόγω προστασίας εξασφαλίζεται και ο αιτών έχει in concreto πρόσβαση σε αυτήν, είναι δυνατός ο αποκλεισμός του από το καθεστώς του πρόσφυγα, το οποίο περικλείει δέσμη δικαιωμάτων που βαίνουν πέραν της προστασίας έναντι της επαναπροωθήσεως και τα οποία πρέπει, κατ' αρχήν, να μην απονέμονται σε όποιον αποδεικνύεται ανάξιος διεθνούς προστασίας· στην περίπτωση κατά την οποία, αντιθέτως, η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα αποτελεί τη μοναδική δυνατότητα αποφυγής της επαναπροωθήσεως του αιτούντος σε χώρα στην οποία αυτός έχει σοβαρούς λόγους να φοβάται ότι, λόγω της φυλής, της θρησκείας, της ιθαγένειας, της ιδιότητάς του ως μέλους συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας ή των πολιτικών του φρονημάτων, θα υποστεί διώξεις ικανές να θέσουν σε κίνδυνο τη ζωή ή τη σωματική του ακεραιότητα ή θα υποστεί απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση, δεν θα επιβάλλεται αποκλεισμός. Εντούτοις, μολονότι το ενδεχόμενο στερήσεως ακόμη και της ελάχιστης προστασίας, που συνίσταται στη μη επαναπροώθηση, κρίνεται απαράδεκτο, φρονώ ότι, στην περίπτωση συγκεκριμένων εγκλημάτων ιδιαίτερης βαρύτητας, η στάθμιση αυτή είναι ούτως ή άλλως ανεπίτρεπτη [83].

98. Υπό το δεύτερο πρίσμα, φρονώ ότι οι αρμόδιες αρχές και τα δικαστήρια των κρατών μελών οφείλουν να εφαρμόζουν το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας κατά τρόπο ανάλογο προς τον επιδιωκόμενο από αυτό σκοπό και, εν γένει, προς τον ανθρωπιστικό χαρακτήρα του δικαίου των προσφύγων. Τούτο συνεπάγεται κατ' ανάγκην ότι η εξέταση της συνδρομής των προϋποθέσεων εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως πρέπει να περιλαμβάνει σφαιρική εκτίμηση του συνόλου των περιστάσεων που συνθέτουν τη δεδομένη περίπτωση.

99. Για τους προεκτεθέντες λόγους, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο δεύτερο και στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα κατά τον τρόπο που υποδείχθηκε ανωτέρω, με τα σημεία 97 και 98 των προτάσεων.

5. Επί του πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος

100. Με το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα, του οποίου η διατύπωση, πέραν των διαφοροποιήσεων που επιβάλλονται από τις ιδιαίτερες πτυχές εκάστης υποθέσεως, είναι κατ' ουσίαν ταυτόσημη σε αμφότερες τις διατάξεις περί παραπομπής, το Bundesverwaltungsgericht ζητεί να διευκρινισθεί αν συνάδει με την οδηγία η αναγνώριση δικαιώματος ασύλου δυνάμει εθνικών συνταγματικών διατάξεων σε πρόσωπο του οποίου η υπαγωγή στο καθεστώς του πρόσφυγα έχει αποκλεισθεί κατ'

82 — Επί παραδείγματι, δυνάμει του άρθρου 3 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών ή του άρθρου 3 της Συμβάσεως κατά των βασανιστηρίων και άλλων τρόπων σκληρής, απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας, που υπεγράφη στη Νέα Υόρκη τη 10η Δεκεμβρίου 1984.

83 — Στα άτομα που έχουν κριθεί ένοχα για τέτοια εγκλήματα θα μπορεί ενδεχομένως να παρέχεται ανεπίσημη προστασία εκ μέρους του κράτους στο οποίο υποβάλλεται η αίτηση, το οποίο θα μπορεί εξάλλου να κινεί εναντίον τους ποινικές διαδικασίες βάσει της διεθνούς δικαιοδοσίας που αναγνωρίζεται, με πολυμερείς συμβάσεις, επί συγκεκριμένων εγκλημάτων· βλ., συναφώς, Gilbert, όπ.π., σ. 19.

εφαρμογήν του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας.

101. Συναφώς, αφενός, επιβάλλεται η επισήμανση ότι, σύμφωνα με τη νομική της βάση, η οδηγία περιορίζεται στον καθορισμό κοινών ελάχιστων απαιτήσεων και ότι, κατά το άρθρο 3 αυτής, τα κράτη μέλη δύνανται να εισάγουν ή να διατηρούν σε ισχύ ευνοϊκότερες διατάξεις για τον καθορισμό των προσώπων που δύνανται να θεωρηθούν πρόσφυγες, καθώς και για τον προσδιορισμό του ουσιώδους περιεχομένου της διεθνούς προστασίας, υπό την προϋπόθεση ότι οι διατάξεις αυτές συνάδουν με τις διατάξεις της οδηγίας. Αφετέρου, όπως ήδη επισημάνθηκε, η οδηγία ορίζει το καθεστώς του πρόσφυγα συμφώνως προς τη Σύμβαση της Γενεύης.

102. Όπως προαναφέρθηκε, οι λόγοι αποκλεισμού συμβάλλουν καθοριστικώς στη διαφύλαξη της αξιοπιστίας του συστήματος που καθιερώθηκε με τη Σύμβαση του 1951 και στην αποφυγή ενδεχόμενων καταχρήσεων. Εφόσον, επομένως, συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής τους, τα κράτη μέλη υποχρεούνται, βάσει της Συμβάσεως και της οδηγίας, να μη αναγνωρίζουν στον αιτούντα το καθεστώς του πρόσφυγα. Σε αντίθετη περίπτωση, τα κράτη μέλη παραβαίνουν τόσο τις διεθνείς υποχρεώσεις τους όσο και τη διάταξη του άρθρου 3 της οδηγίας, το οποίο επιτρέπει τη θέσπιση ευνοϊκότερων διατάξεων για τον καθορισμό του καθεστώτος του πρόσφυγα μόνον εφόσον αυτές συνάδουν με την οδηγία.

103. Το υποβληθέν από το Bundesverwaltungsgericht ερώτημα αφορά, ωστόσο, τη δυνατότητα των κρατών μελών να παρέχουν στον εν λόγω αιτούντα προστασία δυνάμει εθνικών διατάξεων. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, ειδικότερα, αν συνάδει με την οδηγία σύστημα προστασίας του οποίου το περιεχόμενο προσδιορίζεται μέσω παραπομπής στη Σύμβαση του 1951, όπως φαίνεται, βάσει των στοιχείων που παρέσχε το εν λόγω δικαστήριο, να ισχύει στην περίπτωση του δικαιώματος ασύλου που κατοχυρώνεται με το άρθρο 16α του Γερμανικού Συντάγματος. Εφόσον, όμως, η Σύμβαση του 1951 δεν επιβάλλει στα συμβαλλόμενα κράτη την υποχρέωση να λαμβάνουν ειδικά μέτρα για τους αποκλειόμενους από το καθεστώς του πρόσφυγα αλλοδαπούς, ομοίως δεν απαγορεύει την παροχή στα εν λόγω πρόσωπα της προστασίας που ενδεχομένως προβλέπεται από τις εθνικές διατάξεις περί δικαιώματος ασύλου. Μια τέτοια απαγόρευση δεν δύναται, εξάλλου, να συναχθεί από την οδηγία.

104. Είναι σαφές, ωστόσο, ότι, σε μια τέτοια περίπτωση, η νομική κατάσταση των εν λόγω προσώπων διέπεται αποκλειστικώς από το εθνικό δίκαιο και ότι –όπως, εξάλλου, επισημαίνεται ρητώς με την ένατη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας σχετικά με τους «υπ[ηκόους] τρίτων χωρών ή [τους] ανιθαγενείς η παραμονή των οποίων στο έδαφος των κρατών μελών επιτρέπεται όχι για λόγους οφειλομένους στην ανάγκη διεθνούς προστασίας, αλλά βάσει διακριτικής ευχέρειας για ανθρωπιστικούς λόγους ή λόγους συμπόνοιας»– επ' αυτών δεν τυγχάνει εφαρμογής ούτε η οδηγία ούτε η Σύμβαση της Γενεύης.

105. Δεδομένων των ανωτέρω, όπως ορθώς, κατά την άποψή μου, επισήμανε η Επιτροπή, η επίτευξη του επιδιωκόμενου από τους λόγους αποκλεισμού σκοπού διαφυλάξεως της αξιοπιστίας του συστήματος διεθνούς προστασίας των προσφύγων θα διακυβευόταν αν η κατ' αυτόν τον τρόπο παρεχόμενη εθνική προστασία επέτρεπε να αιωρούνται αμφιβολίες περί του νομικού ερείσματός της και να θεωρείται, ως εκ τούτου, ότι ο δικαιούχος απολαύει του καθεστώτος του πρόσφυγα δυνάμει της Συμβάσεως και της οδηγίας. Απόκειται, επομένως, στο κράτος μέλος που προτίθεται να χορηγήσει άσυλο βάσει διατάξεων της εθνικής έννομης τάξεως σε πρόσωπα των οποίων η υπαγωγή στο καθεστώς του πρόσφυγα έχει αποκλεισθεί κατ' εφαρμογήν της οδηγίας να λάβει τα μέτρα που καθιστούν σαφή τη διάκριση της εν λόγω προστασίας από την προστασία που παρέχεται δυνάμει της οδηγίας, τούτο δε όχι τόσο από πλευράς περιεχομένου, για τον καθορισμό του οποίου αρμόδιο παραμένει, κατά την άποψή μου, το συγκεκριμένο κράτος μέλος, όσο προς αποφυγή συγχύσεως σχετικά με την πηγή της παρεχόμενης προστασίας.

106. Βάσει των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στο πέμπτο προδικαστικό ερώτημα την απάντηση ότι η οδηγία και, ειδικότερα, το άρθρο 3 αυτής, δεν απαγορεύει την εκ μέρους κράτους μέλους παροχή σε υπήκοο τρίτης χώρας ή σε ανιθαγενή, του οποίου η υπαγωγή στο καθεστώς του πρόσφυγα έχει αποκλεισθεί κατ' εφαρμογήν του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας, της προστασίας που προβλέπουν οι εθνικές διατάξεις περί δικαιώματος ασύλου, υπό την προϋπόθεση ότι αποκλείεται το ενδεχόμενο συγχύσεως της εν λόγω προστασίας με την προστασία που παρέχεται στους πρόσφυγες βάσει της οδηγίας.

IV — Πρόταση

107. Βάσει του συνόλου των ανωτέρω εκτιμήσεων, προτείνω στο Δικαστήριο να δώσει στα υποβληθέντα από το Bundesverwaltungsgericht ερωτήματα τις ακόλουθες απαντήσεις:

«1) Προκειμένου να προβούν σε εφαρμογή των λόγων αποκλεισμού από το καθεστώς του πρόσφυγα οι οποίοι προβλέπονται από το άρθρο 12, παράγραφος 2,

στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, στην περίπτωση κατά την οποία ο αιτών άσυλο είχε προσχωρήσει στο παρελθόν σε ομάδα περιλαμβανόμενη σε καταλόγους καταρτισθέντες στο πλαίσιο μέτρων της Ένωσης για την καταστολή της τρομοκρατίας, οι αρμόδιες αρχές των κρατών μελών οφείλουν να προβαίνουν σε εξέταση της φύσεως, της δομής, της οργανώσεως, των δραστηριοτήτων και των μεθόδων της συγκεκριμένης ομάδας, καθώς και του πολιτικού, οικονομικού και κοινωνικού πλαισίου εντός του οποίου αυτή δρούσε την περίοδο κατά την οποία ο αιτών μετείχε σε αυτήν. Οι αρμόδιες αρχές οφείλουν, επίσης, να εξακριβώνουν αν υφίστανται αποχρώντα στοιχεία για την κατάφαση, βάσει των προδιαγραφών αποδείξεως που επιβάλλει το άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας 2004/83/ΕΚ, της ατομικής ευθύνης του αιτούντος άσυλο για τις πράξεις που αποδίδονται στην ομάδα, όσον αφορά την περίοδο κατά την οποία αυτός αποτελούσε μέλος της, με γνώμονα κριτήρια τόσο αντικειμενικά όσο και υποκειμενικά και με συνεκτίμηση του συνόλου των περιστάσεων της συγκεκριμένης περιπτώσεως. Τέλος, οι εν λόγω αρχές οφείλουν να διαπιστώνουν αν οι πράξεις για τις οποίες η ατομική ευθύνη του αιτούντος μπορεί να θεωρηθεί αποδεδειγμένη εμπίπτουν στις περιπτώσεις του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας 2004/83/ΕΚ, λαμβανομένης υπόψη της ρητής διατάξεως της παραγράφου 3 του εν λόγω άρθρου. Κατά την εκτίμηση αυτή πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των επιβαρυντικών και ελαφρυντικών περιστάσεων και οιοδήποτε άλλο συναφές στοιχείο.

Απόκειται στις αρμόδιες αρχές των κρατών μελών που αναλαμβάνουν την εξέταση αιτήσεως αναγνωρίσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα και στα δικαστήρια των κρατών μελών που επιλαμβάνονται της υποθέσεως κατόπιν προσφυγής κατά μέτρου που λαμβάνεται με το πέρας της εν λόγω εξετάσεως, να εξακριβώνουν in concreto, βάσει των καθιερούμενων με την οδηγία κοινών κριτηρίων, όπως αυτά έχουν ερμηνευθεί από το Δικαστήριο, αν πληρούνται οι προϋποθέσεις αναγνωρίσεως του εν λόγω καθεστώτος ή αν, ενδεχομένως, συντρέχουν λόγοι αποκλεισμού από αυτό κατ' εφαρμογήν του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας 2004/83/ΕΚ.

2) Ο αποκλεισμός από το καθεστώς του πρόσφυγα κατά το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας δεν προϋποθέτει ότι ο αιτών εξακολουθεί να αποτελεί κίνδυνο.

3) Για την εφαρμογή του άρθρου 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας 2004/83/ΕΚ, οι αρμόδιες αρχές ή τα δικαστήρια των κρατών μελών που επιλαμβάνονται αιτήσεως αναγνωρίσεως του καθεστώτος του πρόσφυγα οφείλουν να προβαίνουν σε στάθμιση μεταξύ της βαρύτητας της συμπεριφοράς που δικαιολογεί αποκλεισμό από το εν λόγω καθεστώς και των συνεπειών του αποκλεισμού. Στο πλαίσιο της σταθμίσεως αυτής, πρέπει να εξετάζεται αν ο αιτών απολαύει, δυνάμει άλλης νομικής πηγής, αποτελεσματικής προστασίας έναντι της επαναπροωθήσεως. Εφόσον η παροχή της εν λόγω προστασίας εξασφαλίζεται και ο αιτών έχει in concreto πρόσβαση σε αυτήν, είναι δυνατός ο αποκλεισμός του από το καθεστώς του πρόσφυγα· στην περίπτωση, αντιθέτως, κατά την οποία η αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα συνιστά τη μοναδική δυνατότητα αποφυγής της επαναπροωθήσεως του αιτούντος σε χώρα στην οποία αυτός έχει σοβαρούς λόγους να φοβάται ότι, λόγω της φυλής, της θρησκείας, της ιθαγένειας, της ιδιότητάς του ως μέλους συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας ή των πολιτικών του φρονημάτων, θα υποστεί διώξεις ικανές να θέσουν σε κίνδυνο τη ζωή ή τη σωματική του ακεραιότητα ή θα υποστεί απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση, δεν θα επιβάλλεται αποκλεισμός. Στην περίπτωση εγκλημάτων ιδιαίτερης βαρύτητας, η στάθμιση αυτή είναι ανεπίτρεπτη.

Οι αρμόδιες αρχές και τα δικαστήρια των κρατών μελών οφείλουν να εφαρμόζουν το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχεία β΄ και γ΄, της οδηγίας κατά τρόπο ανάλογο προς τον επιδιωκόμενο από αυτό σκοπό και, εν γένει, προς τον ανθρωπιστικό χαρακτήρα του δικαίου των προσφύγων.

4) Η οδηγία 2004/83/ΕΚ και, ειδικότερα, το άρθρο 3 αυτής δεν απαγορεύει την εκ μέρους κράτους μέλους παροχή σε υπήκοο τρίτης χώρας ή σε ανιθαγενή, του οποίου η υπαγωγή στο καθεστώς του πρόσφυγα έχει αποκλεισθεί κατ' εφαρμογήν του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας, της προστασίας που προβλέπουν οι εθνικές διατάξεις περί δικαιώματος ασύλου, υπό την προϋπόθεση ότι αποκλείεται το ενδεχόμενο συγχύσεως της εν λόγω προστασίας με την προστασία που παρέχεται στους πρόσφυγες δυνάμει της οδηγίας.»